

Gerçekçi sanattan yana, aydınlanma yolunda, insanın insanı sömürmediği, ayrımcılığın, ayrıcalıkların, din istismarı ve cinsiyetçi yaklaşımların olmadığı, eşitlikçi, barışçıl bir dünya istiyoruz... Tarafsız değiliz...

**1 EYLÜL DÜNYA BARIŞ GÜNÜ'NDE
DÜŞÜNCE SUÇLULARINA VE SİYASİ TUTSAKLARA ÖZGÜRLÜK!**

**“Son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda,
son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenmeyen
bir şey olduğunu anlayacak.”**

Kızılderili Atasözü

İnsan Eliyle Doğa Katliamı	/ 1
Antroposen Çağdayız	Hüray Kılıç / 2
Suyun Öte Yanı (Roman)	Halil Tunç / 4
Katılımcı Yorumları	Gülşay Yeşilipek / 9 Şükran Ceyhan / 9 Aydın Karaküçük / 9 Hüray Kılıç / 10
Kadaiş Vivasayı (Film)	Suna Can / 10
Katılımcı Yorumları	Şükran Ceyhan / 14
Gerçek Bedel "The True Cost" (Belgesel Film)	Aydın Karaküçük / 14
Belgesel Fotoğrafçılık Üzerine	Hüray Kılıç-Ümit Alper Tümen/18
Ekolojik Kâbus: Maden Ruhsatları	Gülşay Yeşilipek / 20
Ölümsüz Ağacı Öldürmek	Şükran Ceyhan / 22
Gençleri Köyden Kaçırıldı	Suna Can / 27
İklim Adaleti - Aynı Fırtınada, Farklı Tekneler	İlke Gürbüzler/ 29
Köprüden Önce Son Çıkış	Aydın Karaküçük / 32
Bir Eğitim Devrimcisi-İsmail Hakkı Tonguç (Kitap Tanıtım)	Gülşay Yeşilipek / 38
Güvercin (Öykü)	Şükran Ceyhan / 39
Sus (Şiir)	Deniz Saraç / 41

ANTROPOSEN ÇAĞDAYIZ

Hüray KILIÇ

Milyonlarca yıldır uyum içinde yaşadığımız doğa bir süredir kaldıramayacağı yüklerle karşı karşıya... Doğal afetlerin birer faciaya dönüşmesine sebep, yine biz insanlarız... Dünya, Endüstriyel Çağ'la birlikte fabrikaların kurulması, kimyasal atıklar, gaz salınımları, afetler, artan küresel ısınma, taş ocakları, artan fosil yakıt kullanımı, doğal alanların betonlaştırılması, yangınlar, gibi pek çok nedenden dolayı insan eliyle zarar görüyor. Yerküremiz artık kendini korumakta ve yenilemekte zorlanıyor.

İklim krizi kapıda... Dünya'mız bu insan faaliyetleri nedeniyle 1,3 °C ısındı. Bu sıcaklık artışı olağan dışı doğa olaylarının çoğalacağına habercisi... Yangınlar, seller, depremler, kuraklık, ani sıcaklık artışları, ekolojik aşınma bilim insanlarınca öngörülüyor. Karar vericiler duyarsız. Doğaya zarar verenlere hiçbir yaptırım uygulanmıyor. Nüfus artışıyla birlikte doğal kaynakların tüketimi, radyoaktif atıkların neden olduğu değişiklikler, gıda ve su krizleri, plastik atıklar, Covid-19 pandemisi Dünya'nın ve insanlığın, insan eliyle girdiği büyük tehdidin göstergeleri.

Sanayi Devrimi'nden bu yana kapitalist sistemin enerji ihtiyacını karşılamak için kömür ve petrol başta olmak üzere fosil yakıtlara bağımlı bir "tüketim uygarlığı" kuruldu. Piyasanın sınır tanımayan kâr hırsıyla birlikte oligarşik yapı su havzalarına, tarım alanlarına, ormanlara acımasızca saldırdılar.

Özellikle son 50-60 yılda tarihe geçen insan kaynaklı felaketler sonucu çevreye çok zarar verildi. Hemen aklımıza gelen nükleer facialar; Çernobil, Hiroşima, Nagazaki'yi sayabiliriz. Pamuk üretiminin artması için kurutulan Aral Gölü, betonlaşan topraklar, kesilen ağaçlar, yanan ormanlar, hidrolik santraller... Hangi birini sayalım? Bütün bu zarar veremler insan eliyle oldu. Dünya'nın doğal işleyişi zarar gördü, iklimlerin olağan dengesi bozuldu. Bunların sonucu olarak biyolojik çeşitlilik azaldı, göller, su havzaları kurudu. Yüksek karbon salınımıyla sınırsız büyümek isteyen emperyalist ülkeler yoksul Dünya'nın sınırlı kaynaklarına el koyarak kültürel dokuya zarar da verdiler. Bu durum doğanın oluşturduğu "doğal" afetlerden ayrı insan eliyle verilen yıkımlara bağlı gelişen felaketlerdir. "Çevre sorunu" olarak adlandırmak doğru bir tanımlama olacaktır.

Bilim insanları biz son Buzul Çağı'ndan 11.700 yıl önce başlayan Yeni Çağ'ın (Holosen) içinde yaşıyormuşuz. 2000'li yıllara gelince de yeni bir kavram ortaya atıldı, "Antroposen Çağ". Bu kavrama göre, insanın yeryüzünün jeolojisi ve ekosistemleri üzerindeki kalıcı ve geri dönüşü olmayan etkisi nedeniyle içinde bulunduğumuz çağı "İnsan Egemen" (Antroposen) çağ olarak adlandırdılar. Uluslararası Jeoloji Birliği de 2016 yı-

lından başlayarak bu çağı Antroposen olarak tanımladı. Sanayi Devrimi'yle birlikte başladığını söyleyenler de var. İnsan artık doğanın içinde ve onun kanunlarıyla yaşayan bir varlık olmaktan çıkıp onu kalıcı etkilerle değiştiren bir varlık haline geldi. Bu durum insanın öz yıkımı anlamına geliyor. Antroposen aynı zamanda bir Kırılım Çağı olarak da adlandırılıyor.

Modernizmin insan merkezli anlayışı ve aklın bilimin insanı Dünya'nın egemeni kılacağına dair ülküsü karabasana mı döndü?

Çevresine duyarlı olan, olup bitenleri gözle görülür sonuçlarıyla birlikte paylaşmak adına çalışma yapan "fah" (Fotoğraflı Antroposen Hikayeler) oluşumundan söz etmeden geçemeyeceğim. Kolektif editoryal fotoğraf çalışması yaparak farkındalığımızı arttırmaya çabalayan bir avuç gönüllü... Yaşadığı coğrafyaya, çevreye, insana duyarlı fotoğraf kareleriyle, hikayeleriyle çalışmalarını büyütüyorlar...

Doğanın insan eliyle yıkıma uğratıldığı bu çağda, insan kalma çabalarımızı sürdürmenin anlamlı olacağını düşünüyorum. Böylesi çalışmaları desteklememiz ve içinde olmanın gerekliliğine inanıyorum.

Kaynak

<https://fotografiantroposenhikayeler.com>

19 Mayıs 2025 tarihinde irdelendi.

SUYUN ÖTE YANI* **Feride ÇİÇEKOĞLU**

Halil TUNÇ

Bir Mübadele hikayesi...

1924 Mübadelesi.

Bir hüznün hikayesi... İki millete de ayrılık, hasret, gözyaşı, pişmanlıklar yani bir kırık kalpler sandığı yadigâr bırakan bir hikayedir 1924 Mübadelesi. Ege Denizi'nin karşı iki kıyısında bulunanların ortak hikayesi. İki millet için de karşı kıyıdan görünen hasret...

1924 Mübadelesi'ni tarihi bir bilgi olarak hepimiz biliriz. Lozan Antlaşması gereği Türkiye ile Yunanistan arasında bir nüfus değişimi yaşanmıştır. Türkiye'de yaşayan Rumlar Yunanistan'a, Yunanistan'da yaşayan Türkler Türkiye'ye göçe zorlanmıştır. 1924'ten başlayarak yaklaşık 200.000 Rum ile 400.000 Türk yer değiştirdi. Ama mübadele sözleşmesi 1912'den başlayan süreci kapsadığı için yaklaşık 1.600.000 kişi durumdan etkilenmiştir.

Bunlar için siyasi ve tarihi boyutu. Peki için insani ve toplumsal boyutunu şimdi bile daha ne kadar anlayabiliyoruz. İçin bu boyutunu tarihi ve diplomatik belgeler anlatamaz. Çünkü sorun bu insanların sadece yer değiştirmesi meselesi değildir. Bu insanlar yurdunu, evini barkını, taşını toprağını, bahçesini geride bırakmak zorunda kaldı. Yerleşik düzenini, komşularını, dostlarını kaybetti. Gidecekleri yerde yeni bir hayat kurmak kolay değildi.

İşin bu boyutunu ancak olayı yaşayanların anlatılarında, romanlarda hissedebiliriz. İşte "Suyun Öte Yanı" 1924 Mübadelesi'nin ele alındığı ilk romandır.

12 Eylül'den 1924 Mübadelesi'ne uzanan bir serüven.

Cunda Adası güncel adıyla Alibey Adası, Sıdika Hanım'ın pansiyonu, metruk kilise... Tam bir nostaljik hikaye. Ege'nin o güzel kasabalarından birinde buluyoruz kendimizi. Türkiye'nin iki önemli tarihi olayından izler taşıyor... Ertan Bey ve Nihal Hanım'ın hikayesi. Kısa ve hoş bir hikaye.

Örge

Ertan üniversitede öğretim üyesidir. 12 Eylül darbe günlerinde tutuklanır. İşkence görür. 1,5 yıl Metris'te kalır. Tutuksuz yargılanmak üzere tahliye olur. Eşi Nihal ile Cunda Adası'na tatile giderler. Cunda Adası'nda Sıdika Hanım'ın pansiyonunda kalırlar. Sıdika Hanım Girit göçmeni. Mübadele ile Cunda Adası yurt olmuş ona. Mutsuz, ama bir şekilde ayakta kalmış. Büyük bir yara kalmış içinde. Büyük bir özlem. Nihal, o da Selanik'ten göçen bir ailenin kızı. O da ninelerinden dinlemiş o günleri. Ninesinin özlemleriyle büyümüş. O yüzden Cunda Adası Sıdika Hanım ile Nihal'in buluşma noktası oluyor. Kaldıkları odada yine ülkesindeki askeri cunta yüzünden ülkesini terk etmek zorunda kalan bir Yunanlı Avukat'ın kaldığını öğrenirler. 5 yıl sonra Ertan'ın davası sonuçlanır ve ceza alır. Kaderi Yunanlı Avukat'a benzeyen Ertan bu sefer Yunanistan'a kaçmak zorundadır. Yunanlı Avukat'ın Yunanistan'dan kaçmasına yardım eden Arap Mustafa'nın kayıғыyla bu sefer Ertan Yunanistan'a kaçmak için tekrar Cunda Adası'na gelmiştir.

Dil ve Anlatım

Kitabın sade ve anlaşılır bir dili vardır. Dil okuyucuyu zorlamıyor. Bunun yanında Rumca bazı deyimlerin, türkülerin olması da romana bir armoni katmıştır.

Anlatım biçimi olarak üçüncü tekil şahıs bakış açısı tercih edilmiştir. Ancak iki ana karakterin iç sesleri birinci tekil ağızdan aktarılmaktadır. Bu anlamda iki bakış açısı kullanılmıştır. Hika-

Feride Çiçekoğlu

ye daha çok anılar üzerinden ilerliyor. Roman iki bölümden oluşuyor.

Roman *Çehov* ya da *Sait Faik* öykülerini anımsatıyor. Yazar, durum hikayeciliği tekniğini benimsemiş görünüyor. Belki de böyle hissetmemin nedeni iç konuşmaların çok yoğun olmasıdır. Bir diğer sebebi de romanın aslında bir film senaryosu olarak ortaya çıkması olabilir. Eser senaryo olarak kaleme alınmış. Senaryo önce dizi sonra film olarak çekilmiş. Yazar, sonradan romana uyarlamış. *Feride Çiçekoğlu* anlaşılması zor bir son yazmıştır. Yazar, romanın sonunu okuyucuya bırakmıştır.

Karakterler

Ertan: Üniversitede öğretim üyesidir. Devrimci olması ve görüşlerini yüksek sesle ifade etmesi nedeniyle 1980 Askeri Darbesi'nden sonra hapse girmiş, işkenceye maruz kalmış, tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmıştır.

Nihal: Ertan'ın karısıdır. Gazetecidir. Ailesi mübadele göçmenidir. Selanik'ten Yeşilköy'e göç etmişlerdir.

Sıdıka Hanım: Girit göçmenidir. Kocasıyla birlikte Cunda Adası'nda bir pansiyon işletir.

Memleket hasreti çekmektedir. Girit ve eskiye ait bütün hatıraları saklamaktadır. Babası, parası yüzünden onu kocasına vermiştir. Kedisinin adını, sevdalısı olan Arap Mustafa'nın adını koymuştur.

Yunanlı Avukat: Yunanistan'daki 1967 - 1974 Albaylar Cuntası döneminde siyasi baskılardan dolayı Türkiye'deki Cunda Adası'na kaçmış birkaç defa. Sıdıka Hanım'ın pansiyonunda kalmış. Pansiyonda bıraktığı kitap ve arasındaki lavta eşliğiyle pansiyonda kalan Nihal ve Ertan'ın ilgisini çekmiştir.

Arap Kedi: Sıdıka Hanım'ın siyah kedisidir.

Mehmet Ali Bey: Sıdıka Hanım'ın kocasıdır. Biraz paragöz ve bencil biridir. Mübadele komisyonundaki tanıdıkları sayesinde zengin olmuştur. Rum mallarıyla sonradan kodaman olmuş baldırı çıplaklardır.

Arap Mustafa: Girit göçmenidir. Girit'te Sıdıka Hanım ile nişanlıdır. Sıdıka Hanım başkasıyla evlenince bir daha konuşmamış, insanları sağır olduğuna inandırmıştır. Bir balıkçı kulübesinde meczup bir hayat yaşar. Teknesiyle balığa çıkar. Lavta çalar. Girit'ten gelirken gemideki yetkililer lavtasını kırmışlar. Teknesiyle Yunanlı Avukat'ın kaçmasını sağlamıştır. Sıdıka Hanımın ricasıyla Ertan'ın da kaçmasına yardım etmeyi kabul etmiştir.

Yer-Zaman

Roman, 1920'lerden 1980'lere uzanan bir zaman diliminde, Balıkesir'in Ayvalık ilçesine bağlı bir Ege Adası olan Cunda Adası'nda (Alibey Adası) geçmektedir.

Çatışmalar

Aydınlar (Muhafızlar) ile Askeri Yönetim Arasındaki Çatışma: Darbe yönetimi kendisine karşı olan, sisteme boyun eğmeyen herkesi hukuksuz bir şekilde içeri atmaktadır.

Gayrimüslim Vatandaşlar ile Devlet Arasındaki Çatışma: Devlet çeşitli dönemlerde gayrimüslimlere karşı kötü uygulamalara başvurmuştur. 1924 Mübadelesi, Varlık Vergisi ve Aşkale Sürgünü, 6 - 7 Eylül olayları, *Vatandaş Türkçe konuş* sloganları ve Rumcanın yasaklanması ve benzeri uygulamalar buna örnektir.

Yunanlı Avukat ve Albaylar Cuntası Arasındaki Çatışma: 1967'de Yunanistan'da yönetimi ele geçiren albaylar bizdeki 12 Eylül kadrosu gibi aykırı seslere, muhalif kişilere baskı uygulamıştır ve Avukat gibi belki birçok kişi yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır.

Arap Mustafa ile Toplum Arasındaki Çatışma: Arap Mustafa gerek mübadeleye zorunlu kalması, gerek sevdiğinin elinden alınması, gerekse de lavtasını kırmaları yüzünden aslında bütün insanlığa küsmüştür. Çünkü artık konuşmayı bırakmış ve toplumdan uzak bir hayata çekilmesi onun bütün insanlara küstüğünü gösterir.

Ertan'ın İç Çatışması: Ertan kendisiyle sürekli çatışma halindedir. Nihal ile ilişkileri konusunda kendi içinde bir çatışma halindedir. Bazı olayları anlatayım mı? Beni anlar mı? Ben ona karşı dürüst müyüm? gibi düşün-

celere kapılmaktadır. Bir diğer iç çatışması da yurt dışına kaçayım mı? yoksa hapse mi gireyim? ikilemidir. Ertan zaten hapse girip çıktıktan sonra ruhsal olarak çok değişmiştir. İnsanlarla artık anlaşamamaktadır. Çabuk sinirlenmektedir. Örneğin taksi şoförüyle kahvede konuşurlarken sebepsiz yere adama sinirlenmektedir. Nihal ile bile eskisi gibi anlaşamıyor.

Nihal'in İç Çatışması: "Ertan'a da sinirleniyorum. Dehşetli sinirleniyorum. Tutuklanıp bütün dertleri başıma yıktı, üstelik dertli olabilmek bile onun tekelinde görüldüğü için, dışarıdaki ben olduğum için." Bu alıntıdan da anlıyoruz ki Nihal kendi içinde bazı durumlarla mücadele etmektedir. Ertan patates kızartması ile bira içtiği için ağlamıştır. Ertan ile telefonda konuşurken "Madem her şeyi bana bırakacaktın ne diye çocuk yaptın?"

diyor sonradan bunu dediğine pişman olarak oğlunu kucağına alıp sımsıkı sarılmaktadır.

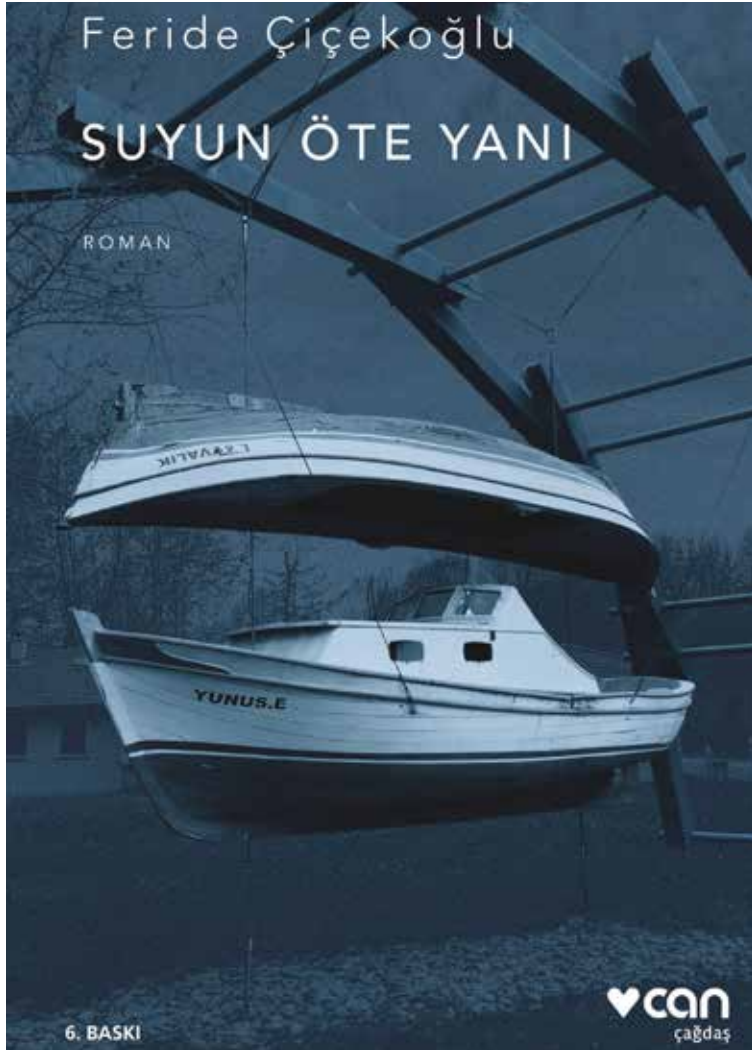
Toplum – Sanat Çatışması: "Gâvur malı diye harap etmişlerdir biraz da. Nasıl edip kırmalı bu zihniyeti? Hoş, bu zihniyeti yıkmak için yola çıktık diyenlerde bile yok muydu bir benzeri?" Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere adadaki tarihi kilise harap hale getirilmiştir. Öyle ki kilise ağıl olarak kullanılmıştır. "Hristiyan olduğu için filan değil, emeğe ve kültüre bunca saygısızlık edildiği için içi sızlamış mıydı?" yine bu alıntı bize toplumun tarihi eserlere ve kültürel mirasa gereken değeri vermediğini gösteriyor.

Nesneler - Nesnelere Birliği

Olayda birçok işlevsel nesne vardır.

Cunda Adası:

Cunda Adası hikayenin geçtiği yer olduğu kadar aynı zamanda işlevsel bir nesne görevi de üstlenmiştir. Cunda Adası birçok olayın, kişinin ve kültürün ortak noktası olmuştur. Örneğin

1980'lerde mübadele hakkındaki gelişmeleri bu adaya geldiğimiz için görebiliyoruz. Çünkü Cunda Adası mübadillerin yaşadığı bir adadır. Yine Yunanlı Avukat ve Yunanistan cuntası hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz.

Sıdıka Hanım'ın Pansiyonu

Pansiyon olayların geliştiği yer olarak ilerleyen nesne görevi görmektedir. Pansiyon, mübadil Sıdıka Hanım ile mübadil torunu Nihal'in buluştuğu yerdir. Onların hikayeleri sayesinde mübadele hakkında bilgileniyoruz. Yine burada bulunan kitap ve lavta eşliği, Ertan-Nihal çifti, Yunanlı Avukat ve Arap Mustafa'nın yolu kesişiyor ve olaylar gelişiyor.

Avunya Çiçeği:

Avunya Çiçeği gösteren nesne görevini görüyor. Memleket özleminin sembolü olmuştur.

Toprak Kesesi:

Ağacın altında yatan ninenin boynunda bir kese vardır. Bu kesenin içinde Girit toprağı vardır. Bu toprak kesesi bize yine memleket özlemini göstermektedir.

Taksiyarhis Kilisesi:

Cunda Adası'nda günümüzde müze olan terk edilmiş durumdaki Ortodoks kilisesidir. Bu kilisenin terk edilmiş durumu ve ağıl olarak kullanılması bize toplumun tarihi mirasa bakış açısını göstermesi açısından çok önemli bir gösteren nesne işlevini üstlenmektedir.

İstifno(Köpek Üzümlü), Radika, Şevketibostan:

Ege ve Akdeniz yöresine ait bitkilerdir. Ege coğrafyası ve kültürüne örnektir.

Lavta Eşliği:

Lavta, uda benzer bir Yunanlı çalgısıdır. Kitabın arasında bulunan lavta eşliği; Nihal ve Ertan çiftinin Yunanlı Avukat hakkında araştırma yapmasına, olayın Arap Mustafa'ya kadar gitmesini sağlamıştır. Bu yüzden lavta eşliği en önemli ilerleten nesnelere biridir.

Odyseia Kitabı:

Yunanlı Avukat'ın pansiyonda bıraktığı kitaptır. Nihal'in bu kitabı alması ve üzerine Rumca yazılan şiirleri merak etmesi olayları başlatan dönüm noktasıdır. Bu kitap sayesinde Yunanlı Avukat'ı tanıyoruz. Bu yüzden hem ilerleten nesne hem de gösteren nesne görevini görmektedir.

Ertan'ın Elini Açıp Kapatması:

Bu durum önemli bir gösteren nesnedir. Bize iki şeyi göstermektedir; 12 Eylül işkencelerini ve Ertan'ın gerginleştiğini görüyoruz. Ertan sinirlenince elini daha çok açıp kapatıyor ve içinden saymaya başlıyor.

İzlek

Bana göre bu romandan birçok izlek çıkarabiliriz. Bu yüzden izlek kısmını alıntılarla aktarmayı uygun buluyorum:

"Evlerinden koparılan insanlar kadar, insanları koparılan evler de biraz küserler yaşama."

-Zorunlu göçe tabi tutulan bir coğrafya insanıyla ve yapılarıyla hayata küstürülmüştür. Doğdukları topraklarını, yurtlarını, evlerini, komşularını, yakınlarını terk etmek zorunda bırakılan mübadillerin ayrılık acılarına, özlemlerine ışık tutmuştur belki *Feride Çiçekoğlu*.

"Nasıl bir hasret, toprak hasreti, sıla hasreti, anlatmayla olmaz. Bilmeyen anlamaz."

-Bence en önemli izlek budur. Sadece mübadiller için değil cuntalar ya da siyasi baskılar yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar için de sıla hasretini görebiliyoruz. Ertan ve Yunanlı Avukat bunun en iyi örneğidir. Yunanlı Avukat'ın her gün adanın arkasına gidip Midilli'ye, Yunanistan'a bakması memleket hasreti değil midir?

"Keşke her gece oturup konuşsaymışız; ne diye o kadar çok işimiz vardı?"

-Belki de yaşam kaygısı içinde yaşamı kaçırıyoruz. Sevdiklerimize gerekli ilgiyi gösteremiyoruz.

"Pek az mutlu evlilik varmış gibi görünmesi, romancıların mutlu evlilikler üstüne söyleyecek bir şey bulamamalarından ileri gelir." Belki de bundan: Kadınla erkek evlenince roman biter, genellikle. "Feride Çiçekoğlu", güçlüklerle sınanmış, güçlükler içinde sürüp giden bir mutlu birlikteliği anlatıyor. Hem de nasıl! O güzelim telefonla konuşma sayfalarının bir yerinde Ertan'ın karısına telefonla ulaşma savaşımı sırasında, "... içinden 'Bismillah...' diye başlayan hiç tanımadığı bir sesi" duymasının verdiği bir şaşkınlık vardır ki unutulmaz.

Fethi Naci de kitabın arka kapağında düşüncelerini bu şekilde dile getirmiştir.

Kuşkusuz verilmek istenen düşünce okuyucudan okuyucuya değişmektedir.

Roman, resim, şiir ve benzeri sanat eserlerinden herkes farklı bir yorum çıkarır, esasen sanatın güzelliği ve geliştiriciliği buradadır.

Toplumsal Çözümleme

Bu romanda iki farklı döneme bakmak zorundayız. Çünkü kitap Türk toplumunu derinden etkileyen iki önemli olayı ve dolaşısıyla iki ayrı dönemi konu almaktadır.

1920'lerde Türk ve Rum komşuların bir arada yaşadığını ve çok güzel dostluklar kurduklarını görüyoruz. Nihal'in küçükken hatırladıkları, ninesinin ve Sıdika Hanım'ın anlattıklarından anlayabiliyoruz. Bu da Türkiye'nin kültürel zenginliğini gösteriyordu. **Türk** toplumun adeta bir kültür mozaiğini oluşturuyordu. Mübadele, Varlık Vergisi, 6 – 7 Eylül olayları ve sonraki dönemlerde devletin aldığı milliyetçi tutumlar bu çok kültürlülüğe büyük bir darbe vurmuştur. 6 – 7 Eylül olaylarında dönemin siyasetçilerinden biri "Mozaik çatladı." demişti. Doğru söylemiş. Özellikle 1940 – 1950'lerden sonra devletin tutumunun sertleştiğini milliyetçi duygularla hareket ettiğini görüyoruz. "Vatandaş Türkçe konuş!" anlayışıyla Rumcanın kısıtlandığını görüyoruz.

Gerek mübadele, gerek Varlık Vergisi, gerekse de 6 – 7 Eylül olaylarında müslüman olmayanların mallarının yağmalandığını görüyoruz. Neredeyse müslüman olmayanların malları borsası kurulmuş ve mallar haraç mezat satılmıştır. Mallar üzerinden büyük vurgunlar yapılmış ve birçok kişi bu işten zenginleşmiştir. Sıdika Hanım'ın kocası da bunlardan biridir. Sadece malların yağmalanması değil, geride kalan Rum kültürüne de gerek bilinçsizlikten gerek "Gavur malıdır" anlayışıyla büyük zararlar verilmiştir. "Taksiyarhis Kilisesi'nin" hali buna örnektir.

Mübadillerin gerek göç sırasında, gerek göçten sonra yaşadığı sorunlar da toplumsal bir gerçektir. Evlerini terk ederken kimi kapı tokmağını söküp göğsüne bastırması, kimile-

ri içinde ölüleri bulunan sandukaları almış, kimi de bir keseye memleket toprağını koymuştur. Gemiye biniyorlar. Kendilerini neyin beklediğini bilmedikleri bir bilinmezliğe doğru yol almaya başlıyorlar. Gittikleri yerdeyse hep yarım, eksik kalıyorlar içlerindeki memleket özlemi hep canlı kalıyor. Geldikleri yerde Türkçe bilmedikleri için dışlanmaları, dillerini konuşamamaları (Çünkü gittikleri yerde farklı bir dil konuşuluyor.), ekonomik kayıpları, kültürel miraslarının zarar görmesi gibi sorunlar da acılarını çoğaltıyor.

Hayatları altüst olmuştur. Ne kendi doğdukları topraklarda kalabilmişlerdir ne de göç ettikleri toprakların yerlisi olabilmişlerdir.

1980'lere geldiğimizdeyse askeri darbe ve onun getirdiği sıkıyönetim, baskı, işkence ve tutuklamaları da romanda görebiliyoruz. Ertan'ın yaşadıkları buna örnektir. Gözaltıların hukuksuz olduğunu görebiliyoruz. Ertan'ın yattığı Metris Cezaevi üzerinden hapisanelerin durumunu da biraz gözlemleme imkânını bulabiliyoruz. Ertan'ın sakatlanan kolu ise bize o dönemdeki işkence gerçeğini hatırlatmaktadır.

1920'lerden 1980'lere kadar bazı şeylerin ise değişmediğini görüyoruz. Kültürel mirasa bakış açısı hep aynı kalmıştır.

Roman Türkiye ve Yunanistan'ın birbirine ne kadar çok benzediğini de göstermeye çalışmıştır. Müziğe, danslara, yemeklere baktığımızda kültürel benzerliği görebiliyoruz. Örneğin lavta ve ud benzer çalgılardır. Mübadillerin ve azınlıkların yaşadığı sıkıntılar da ortaktır. Kitapta en iyi gördüğümüz benzerlikse siyasi benzerliktir. Orada da burada da askeri cuntalar ve siyasi baskılar aynıdır. Yunanlı Avukat ile Ertan'ın yaşadıkları aynıdır. Hikayeleri ortaktır.

*Feride Çiçekoğlu, *Suyun Öte Yanı*, Can Yayıncılık, İstanbul, 2024.

Katılımcı Yorumları

Gülay YEŞİLİPEK - Yazar Feride Çiçekoğlu, iki farklı zaman diliminde yaşanan iki benzer olayı iç içe ele alarak yazmış romanını. Ortak olan ise yaşanan acılar...

Bir yanda baskıcı yönetimler nedeniyle özgür yaşayabilmek için suyun öte yanına geçen/geçmeyi düşünen iki aydın... Yunanlı Avukat ve Ertan. Onları gönüllü sürgüne gitmek gibi... 1968'lerden 1980 sonrasına uzanan bir zaman dilimi. Öte yanda ise, devletlerin yaptığı anlaşmalardan dolayı, istemediği doğduğu toprakları terk etmek zorunda kalan mübadiller... Girit'ten Cunda'ya gelen Sıdika Hanım, Arap Mustafa ve Selanik'ten İstanbul'a gelen Nihal'in enesi gibi... Bu ise bir zorunlu göçtür. Zaman 1924.

Yazar, ister gönüllü ister zorunlu göç olsun, insanların gittikleri yeni yerlerinde her zaman doğdukları toprakların özlemi içinde yaşadığını göstermek istemiştir "Suyun Öte Yanı" romanında.

Şükran CEYHAN - "Evlerinden koparılan insanlar kadar, insanları koparılan evler de biraz küserler yaşama." (Sayfa 10/ Can yayınları 1994))

İnsanı yaşadığı zaman, yer, kültür ve dokudan ayrı düşünmek mümkün değildir. Nesne ile insan ilişkisi de öyledir. Bu bağ insanın tüm yaşamını etkiler çoğu zaman.

Feride Çiçekoğlu'nun severek okuduğum ilk kitabı. Arka fonu mübadele olan, ince-

likle anlatılmış bir insan dramı. Kitapta biz Cunda'dan bakarız suyun öte yanına. Ama bir de karşı taraf vardır, Cunda'ya bakan... Her iki taraf içinde özlemleri, bırakılanları ve uyarlanmış yeni hayatları, bazen de özgürlüğü çağırıştırır suyun öte yanı. Her iki taraf için de, bazen bir çözüm, kaçış yeridir karşı taraf... Ama bu aynı zamanda da bir bedeldir geride bırakan ve bırakılanlar için...

Cunda'dan öte yana, 12 Eylül askeri cunta yönetiminden kaçmak isteyen Ertan ile yıllar önce Yunanistan'daki cunta rejiminden Cunda'ya kaçmış olan Yunanlı Avukat, birbirlerini tanımadan benzer duyguları yaşarlar farklı zamanlarda. Cunda'ya Girit'ten gelmiş olan Sıdika Hanım'ın pansiyonunda farklı dönemlerde kalırlar. Ama bir şekilde yazgıları onları birleştirir aynı yerde.

Roman nedenselliği güzel örülmüş bir suyun öte yanına geçiş hikayesidir. Ama derine, detaya indikçe acılar, aşklar, ayrılıklar, bırakılanlar su yüzüne çıkmaya başlar. Güzel bir kurguyla konuyu insanın gözüne sokmadan ince ince detaylarla çok güzel anlatmış *Feride Çiçekoğlu*. Severek bir solukta okunan bir kitap.

Aydın KARAKÜÇÜK- İlk kez Feride Çiçekoğlu'nun bir romanını okudum. Kurgu ve dil bakımından biraz farklı bulsam da beğendiğimi söyleyebilirim. Son dönem romanlarda sık sık gördüğümüz "... derdi olmayan ya da sudan nedenleri olan" yazar kimliğinden oldukça uzak geldi bana Feride Hanım. Epey bir derdi varmış ve her birine de kendince dokunmuş. Belki bu kadar çok yer ve zaman gerekli miydi diye sorabiliriz. Şurası bir gerçek ki tüm ele aldığı olaylar ve kimlikler bize toplumsal bir gerçekçilik sunuyordu. Sanırım en çok hoşuma giden yönü bu oldu romanın.

Eski şifonyerde acı çeken bir halkı, ağzından tek bir söz duymadığımız Yunanlı Avukat'ın varlığıyla faşizmin tokatını, roman boyunca hiç karşılaşmayan kadınla erkeğin arasındaki gizli, saf aşkı duyumsatıyordu.

1924'teki Lozan nüfus mübadelesinden başlayarak, Yunanistan'daki 1967–1974 cunta yönetimi ve Türkiye'deki 1980–1983 arası darbe dönemini kapsayan, göçmenlik, politik baskı ve anıları taşıyan karakterleriyle çok katmanlı bir roman "Suyun Öte Yanı".

KADAIŞI VIVASAYI **M. Manikandan**

Suna CAN

Hüray KILIÇ - Romanın örgesi ilk bakışta basit gibi görünüyor. Sıdika Hanım, Nihal ve 1980 darbe döneminde işkence görmüş, tutuksuz yargılanan kocası Ertan, yıllar önce Cunda Adası'na Yunanistan cunta yönetiminden kaçan Yunanlı bir avukat, Sıdika Hanım'ın sevdalısı Arap Mustafa... Göçerken yalnızca mallarını, evlerini değil aşkını da bırakanlar üzerine yazılmış...

Zaman ve romanın geçtiği yer etkileşimini çok güzel bütünleştirmiş yazar.

Ben de Ayvalık'ı seven biri olarak romanı okurken Taş Kahve'de, Patriça Koyu'nda, Cunda Adası'nın dar sokaklarında, yıkılmış kilisede, Rumca türkülerle dolaştım.

İnsanların terk ettikleri coğrafyanın toprağına duydukları derin özlem, koynunda sakladığı bir avuç toprak parçası bana *Namık Kemal, Nazım Hikmet, Fahri Erdiç, Fatma Nudiye Yalçı* gibi sürgün yaşamış ve orada yaşamlarını yitirmiş değerlerimizi anımsattı.

Kadaiş Vivasayı 2021 yapımı bir film olup Şubat 2022 yılı gösterime girmiştir. Yönetmeni *M. Manikandan* aynı zamanda filmin senaryosunu da yazmakla kalmayıp görüntü yönetmenliğini ve yapımcılığını yapmıştır. Modern tarımın, sanayileşmenin, teknolojinin, yapay zekanın el üstünde tutulduğu bulunduğumuz döneme zıt bir bakış açısı geliştiren bir film olmuş.

Manikandan, filmin başrolünü ilk önce Tamil sinemasının bilinen yüzü olan Hint Aktör *Rajinikanth*'a teklif ediyor. Teklifi reddedilince başrol arayışına giren yönetmen *Nallandi*'de karar kılıyor. *Nallandi*'nin gerçek yaşamda asıl işi çiftçiliktir. Bunun nedeni, *Nallandi*'nin çiftçiliği ve doğayla uyumlu yaşamasını bilen birisi olmasıdır. Filmde, Mayandi adında kulağı iyi duymayan, yaşlı bir çiftçiyi oynar.

Film Hindistan'ın 29 eyaletinden biri olan Tamil Nadu'nun Madurai şehrinin Usilampatti kasabasına yakın bir köyde çekilmiştir. Köy halkı yoksullukla ve kuraklıkla mücadele etmektedir. Çoğu tarlaların kuyuları kurumuş ve bu yüzden tarım yapılamamaktadır. Köyün ileri geleni kuraklığın ne zamandır ibadet etmedikleri için olduğunu söyler. Bunun üzerine köy halkı tanrılarına ayin düzenleme

M. Manikandan

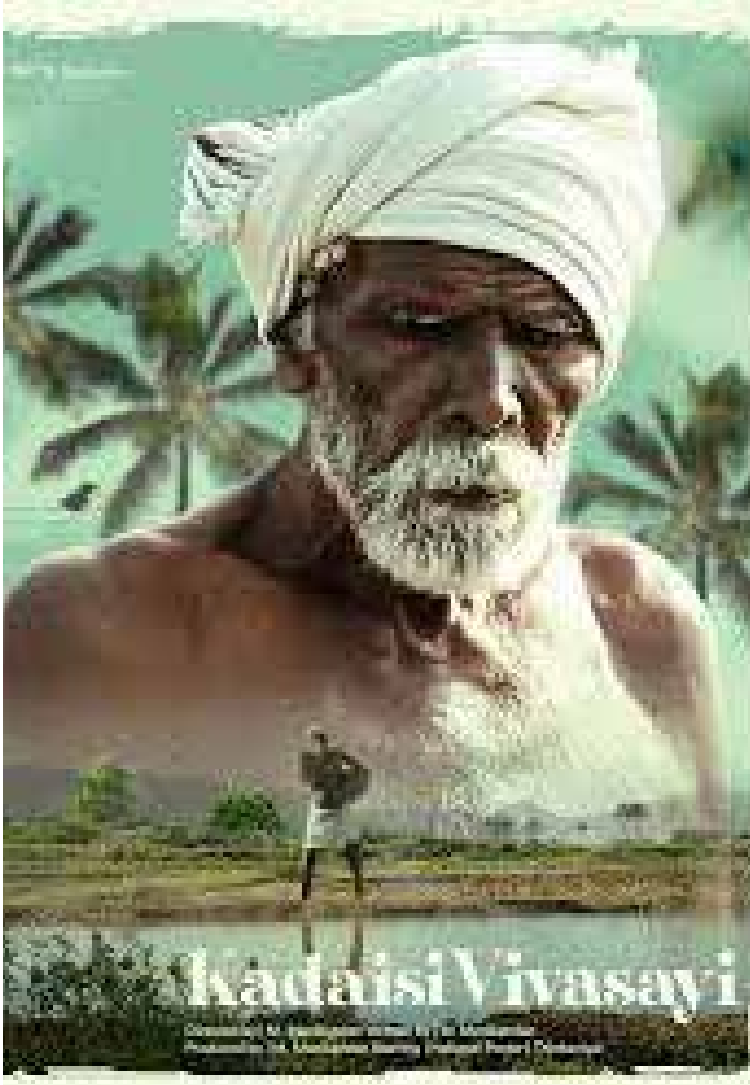
kararı alırlar. Ayın düzenlemek için köyün en yaşlısının tarlasındaki ilk hasatın tanrılarına sunulması gerekmektedir. Bu görev yaşlı Mayandi'ye verilir. Çünkü yalnızca onun tarlasındaki su kuyusunda su vardır. Tarlasında suyu bulunanlar, emlakçıların tekliflerine dayanamayarak topraklarını satmıştır. Emlakçılar, tarla sahiplerinin peşini bırakmamakta ve bütün tarlaları satın almaya çalışmaktalar. Mayandi'nin de kapısını çalarlar. Diğerlerine verdiklerinden daha fazlasını vereceklerini söylerler. Ancak Mayandi: "Parayla ne yapacağım ki? Uyumken yastık mı yapayım? Benim ihtiyacım olan o arsa?" Tarlanın satılması karşılığında geri kalan ömrünü krallar gibi yaşayacağı söylene de ikna olmaz. Neden satmadığını da şu şekilde açıklar: "*Satamam. Mirasımı öylece satamam. ... Sadece o tarlaya sahibim diye onu sulamak için güne başlıyorum. Tarlam olmasa neden uyanayım ki?*" Tarla hem ata toprağı mirastır hem de yaşam amacıdır yaşlı çiftçi için. Ülkemizde son on beş, yirmi yıldır topraklarını kat karşılığı ver-

mek için müteahhitlerle pazarlığa giren insanları aynı zamanda konumu iyi olan yerlerdeki toprakların peşini bırakmayan müteahhitleri anımsattı bana. Demek oralarda da varmış bu durumlar.

Filmin ilk sahnelerinde, bir sürü çobanın cep telefonu ile arkadaşının konuşmasına tanık oluruz. Konuşmada: "*Whatsapp'tan konumu yollayacağım. Sürünle beraber orada buluşabiliriz dostum. Tamam mı?*" sözleri geçer. İnsanların ayaklarında giyecek ayakkabı olmamasına karşın ellerinde son model olmasa da konum atabilecek bir telefonlarının bulunması teknolojinin en ücra köşelere kadar gittiğini görmekteyiz.

Geleneksel tarım ve hayvancılığın, modern tarım ve hayvancılığa karşı var olma savaşını bu filmde görürüz. Sığırları için yem almaya giden Mayandi, tarım ürünleri ve ilaçları satan dükkana gittiğinde sığır yemini tadar ve yemin yağsız olduğunu söyler. Buna karşılık olarak da Satıcı: "*Ahşap plakalarla sıktıkları zamanlar kalıntılarda biraz yağ olurdu. Şimdi artık makinelerde tohumların içindeki yağı son damlasına kadar emiyorlar*" karşılığını alır. Makineleşme yani sanayileşmeyle birlikte ürünlerin son damlasına kadar yararlanıldığı görmekle birlikte, bir açıdan makineleşmenin olumsuz yönünü vurgulamaya çalışmaktadır.

Mayandi aynı zamanda tarlası için domates tohumu almak ister. Satıcı, ona hibrit domates tohumunu gösterir. Bu tohum, hem çok pahalıdır hem de tek ekimlidir. Yaşlı bir çiftçi olan Mayandi hem pahalı olmasına hem de tek ekimlik olmasına şaşırınca Satıcı

cı, onu ikna etmek için tohumun çok iyi bir getirisi olduğunu, bu tohumun Beyazların buluşu olduğunu savunur. Mayandi, satıcının bütün telkinlerine karşılık ikna olmaz ve sinirlenerek: "Umarım bunu icat eden adamın bir erkek oğlu olur ve tohumsuz, t.şaksız doğar. O zaman akli başına gelir işte" der. Bu sahne bana, geçen yıl balkonumdaki saksıda kendiliğinden çıkan domates fidesini anımsattı. Kıyamayıp, büyümesini ve çiçek açıp domates vermesini bekledim ancak çiçek açtığıyla kaldı.

Filmin evrilme sahnesi Hintlilerin ulusal kutsal kuşu olan üç tavus kuşunun Mayan-

di'nin tarlasının yakınında ölü bulunması ve bu üç kuşu Mayandi'nin gömmesiyle başlar. Mayandi'yi ölü tavus kuşlarını gömerken biri görür, onu polise şikayet eder. Yaşlı çiftçi, tutuklanır. Hakim karşısına çıkarılır. Hakim, tanığın sözlerine bakarak, Mayandi'nin tavus kuşlarını öldürdüğüne yeterli kanıt olmadığı için davanın düşmesi yönünde rapor hazırlanmasını ister. Ancak bu süre içerisinde Mayandi'nin tutuklu kalması gerekmektedir. Mayandi buna itiraz eder: "Ben içeride olursam hayvanlarıma kim bakacak? Ürünlerimi kim sulayacak?" der. Hakim bunun üzerine Mayandi'yi karakola getiren polisi, bu işleri yapması için görevlendirir.

Bu filmde başrol oyuncumuz dönüşmez, onun yerine haylaz erkek torunu, polis ve köy halkının toprağa bakışı dönüşür.

Film 2023 yılında; 69. Ulusal Film Ödüllerinde, En İyi Tamil Uzun Metraj Filmi ödülünü alırken, *Nallandi*'ye de Özel Mansiyon ödülünü kazandı. Eleştirmenlerin Seçimi Film Ödüllerinde *Manikandan* En İyi Yönetmen ödülünün yanı sıra başka yerel ödüller de almıştır.

Film izlerken bol bol doğa manzaraları, hayvanlar, börtü böcek ve köy hayatının görsel şöleniyle gözlerimiz bayram ediyor. Bize farklı olan Tamil köy halkının kültürü, din ve inancı hakkında az da olsa bilgileniyoruz. Beni şaşırtan tarafı hala kast sisteminin varlığı ve halk üzerinde etkin oluşudur. Bir de her köyde olduğu gibi bu filmde de "köyün de-

lisi" bulunmaktadır. Sevdiğine kavuşamadığı için meczup olan Ramaiah vardır. Bu rolü *Vijay Sethupatti*, oynamıştır.

Filmde can alıcı sahne bulunmamakta, film bir durumu anlatmakta, yer yer seyirciyi sıkmakla birlikte belgesel tadında bir film. IMDB'si 8,7. IMDB'sinin çok iyi olması nedeniyle bu filmden beklentim oldukça yüksekti açıkçası. Ancak film beklentilerimi karşılamadı. Filmi orijinal dilinde izleyemememin, seslendirmesinin de kötü olması bunda etkiliydi. İnternet ortamında altyazılı versiyonunu bulamadım. Alışlagelen eğlenceli, müzikal Hint filmlerinin tersine durgun akan bir film. Filmde modern yaşam eleştirilmekle birlikte yerine tam karşılığını koyabileceği bir çözüm bulunmamaktadır. Geleneksel tarım insan nüfus artışına yeterli besin üretebilecek mi? Kuraklığa çözüm olarak tanrılara dua etmekle kuraklık geçecek mi? Elektrik kullanmamak, makineleşmemek, makineleşmeye direnmek ne kadar doğru? Geleneksel yaşamda diretilmeli mi?.. İkisinin orta yolunu bulmak gerek, diye düşünüyorum. Yalnızca kapitalizm, sermaye odaklı değil, insanı ve insan yararını gözeten bir sistem kurulmalı...

Kadaişi Vivasayi Tamil dilinde "son çiftçi" anlamına gelmektedir. Nallandi, bana göre asıl işi çiftçilik olmasına karşın rolünün hakkını vermiştir. Ancak *Nallandi* film gösterime girmeden 10 gün önce yani 1 Şubat 2022 tarihinde yaşamını yitirmiştir. *Nallandi*'nin anısını yaşatacak nice çiftçilerimiz olsun dileğiyle... İyi seyirler dilerim...

Katılımcı Yorumları

Şükran CEYHAN - Hindistan'da geleneksel aletlerle tarım yapan yaşlı bir çiftçiyle Hindu dini ritüellerini iç içe geçirerek anlatan doğa insan çatışmasıyla insanla devlet bürokrasisinin çatışması ve işlevsizliği üzerine kurulu bir film. Özellikle doğa, insan, din, büroksi, hayatın sadeliği ve minimalist yaşam vurguları yapılmış. Filmi değerlendirirken defalarca Hindistan'a gitmiş, oradaki yaşamı ve kültürü sorgulamış biri olarak film bana çok naif geldi. Kendi içine kapalı, dini kurallarına katıca bağlı ve değişen dünya şartlarına karşın orada sürdürülen Orta Çağ düzeyinde yaşamların var olduğu düşüncesi hiç yabancı değil. Fakat adalet sistemleri ve anaç bir yargıç tiplmesi beni Yeşilçam filmlerinin mutlu sonla biten, "Bütün dünya bir inansa! Hayat bayram olsa!" duygularının işlendiği zamanlara götürdü. Kendi içinde vurguladığı sorunlar; doğa ve ata tohumunun yok edilmesi, kapitalist sistemin dayatmaları, küçük toprak sahiplerini bitirme, toprağı kapitalleştirme projeleri... Tarım ilaçlarının toprağı zehirlemesine karşın yaşlı ihtiyarın geleneksel yöntemleri, toprağı ve canlılara dost kadim bilgileri... Toprakları ellerinden alınan insanların başka geçim yolları bulma şekilleri ve güçlünün güçsüzü ezdiği sistemlere hizmet eden bir dünya anlayışına getirilen eleştiri önemliydi. Film daha çok bir masal seyrediyormuş hissi veriyor. Hindistana özgü kültürel motifler ve pastoral görüntülerle süslenmiş, tür olarak çok da bir kategoriye sığdıramayacağım bir film. İşlediği konu önemli bir konu olmasına karşın, gerçekçilikten uzak ve hafif kalıyor.

"The True Cost" (GERÇEK BEDEL) Belgesel Filmi Üzerine,

Aydın KARAKÜÇÜK

Petrol ve kimya endüstrisinden sonra çevreye en çok zararı moda-tekstil endüstrisi vermektedir. Bu sektörün toplam cirosu 2,5-3 trilyon dolar seviyesindedir. Bu dev pazarın en yüksek geliri de hazır giyim satışlarından gelmektedir. Büyümenin itici gücü ise, özellikle gelişmiş ülkelerdeki tüketicilerin çılgınca harcamalarıdır.

2015 yapımı "The True Cost" belgeseli, moda endüstrisinin yarattığı ekolojik ve insani yıkımı görünür kılarak, çevre sorunlarının yalnızca teknolojik değil; sınıfsal, coğrafi ve politik boyutları olduğunu ortaya koymaktadır. Ucuz bir tişörtün ardında yatan görünmez bedeli; yani tarımsal ekosistemlerin çöküşünü, su kaynaklarının zehirlenmesini, çocukların hastalıklarını ve kültürel değerlerin erozyonunu kayıt altına almaktadır. Bu anlamda "The True Cost" yalnızca bir çevre filmi değil; aynı zamanda küresel kapitalizmin işleyişine dair sert bir eleştiridir.

Yönetmen Andrew Morgan'ı bu belgeseli çekmeye iten olay, 8 katlı Rana Plaza binasının çökmesidir. O güne değin moda sektörü hakkında pek bilgisi olmayan Morgan, olayın ayrıntılarını gün gün öğrendikçe küresel bir sömürü ve talan düzeninin varlığını görmüş, belgeseli çekmeye karar vermiştir. ABD merkezli kâr amacı gütmeyen genellikle bağımsız yapımcıların kullandığı "Kickstarter Kit-

lesel Fonlama" şirketine başvurarak film için gereken mali desteği almıştır.

Rana Plaza olayı,

24 Nisan 2013'te Bangladeş'in başkenti Dakka'da moda endüstrisinin en büyük işçi katliamı olarak tarihe geçen bir felaket yaşanır. Rana Plaza, içinde tekstil atölyeleri, bankalar ve dükkânların bulunduğu 8 katlı bir binaydı. İlk başta yalnızca ticari kullanım için inşa edilse de sonradan kaçak katlar eklenmişti. Ayrıca binada ağır tekstil makinelerinin kullanılmasına uygun altyapı yoktu. Çöküşten bir gün önce binada büyük çatlaklar fark edildi. Yetkililer binanın boşaltılması gerektiğini söyledi. Ama patronlar işçileri zorla çalıştırmak istiyordu. İşçiler dirense de işten çıkarılmakla tehdit edildiler. Olay günü sabah mesai başlanmasından kısa bir süre sonra bina çöktü. Enkaz kaldırma günlerce sürdü. Önce, 70, sonra 200, daha sonra 500 derken 1.134 işçinin yaşamını yitirdiği yaklaşık 2.500 işçinin de yaralandığı anlaşıldı. Kurbanların çoğu genç kadın işçilerdi. Kaçak çalıştırılanlar da çoktu. Bu olay, tekstil tarihinin en büyük iş cinayetlerinden biri olarak kayıtlara geçti.

Bu olayın önemi: 1- Moda endüstrisinin görünmek istenmeyen, gizlenen

yüzünü dünyaya göstermiştir. 2- İşçiler çok düşük ücretle, güvensiz koşullarda, uzun saatler çalışmaya zorlanmaktaydı. 3- Patronlar binadaki açık tehlikeye rağmen üretimi durdurmamışlar, insan yaşamını tehlikeye atmışlardır. Çünkü H&M, Primark, Benetton, Mango vb batılı markalara yetiştirilecek siparişler vardı. 4- Binaya kaçak kat çıkmış, denetimler ve uyarılar görmezden gelinmiş, iş güvenliği yasalarına uyulmamıştır. 5- Olaydan sonra tüm dünyada protestolar düzenlenmiş, iş yerelden küresel boyuta taşınmış ve "Who made my clothes?" (Giysilerimi kim yaptı?) hareketi dünyaya yayılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da markalara tedarik zincirlerinde şeffaflık çağrısı yapılmıştır.

Rana Plaza olayına benzer, büyük küçük birçok felaketleri ülkemizde de yaşıyoruz. Genellikle ilk günlerde tüm ülke derin bir yasa bürünüyor, çareler, önlemler konuşulup tartışılıyor. Yetkililer yaraları nasıl hızla sarıldığını anlatma derdine düşüyor. Ama hiçbir yetkili sorumluluğu almıyor. Dolayısıyla istifa veya görevden alma gibi tasarruflara rastlamıyoruz. Ve bir süre sonra olay etkisini kaybedince yaşanan her şey unutuluyor. Felaketin merkezindeki insanlar yaşadıklarıyla kalıp yalnızlaştırılıyor. Bir başka felakete kadar... Sonra... Tekrar aynı süreçleri yaşamak için yeni bir felaket geliyor. Kısır bir döngü...

Muhtemelen Bangladeş, Vietnam, Kamboçya, Hindistan gibi ülkelerde de bize benzer bir düzen vardır. Rana Plaza olayı bu düzeni tabii ki değiştirmemiştir. Değiştiremez de. Ama en azından dünyada bir ses, bir çığlık yankılanmış az da olsa bir farkındalık oluşturulabilmiştir. Nitekim bu olaydan sonra Bangladeş ve diğer ülkelerdeki fabrikaların güvenliğini artırmaya yönelik "Bangladeş Yangın ve Bina Güvenliği Anlaşması" gibi önemli uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır.

Ayrıca önlemleri almayan, işçileri zorlayanlar tutuklanmış, genel geçer kabul ettiğimiz "Yanlarına kaldı" sözü bu kez gerçekleşmemiştir.

Belgesel'in katmanları

Buraya kadar belgeselin oluşmasında etkin olan insan kıyımını ve emeğin sömürülmesine dem vurduk. Belgesel, girişte de söylediğimiz gibi daha çok moda endüstrisinin perde arkasını gösterirken ucuz ve "fast fashion" (hızlı moda) odaklı üretimin doğaya verdiği zararı katmanlara ayırarak çarpıcı örneklerle aktarmıştır. Şimdi bu katmanlara bakalım.

1- *Moda için çevre talanı ve katliamları:* Pamuk üretimindeki zehirli pestisitler anlatılıyor. Pamuk tarlalarında kullanılan ağır kimyasallar, genetiği değiştirilmiş tohumların ve yoğun pestisit kullanımının toprağı verimsizleştirdiğı, yer altı sularını kirlettiğı anlatılıyor. Pamuk çiftçilerinde artan kanser vakaları ve doğumsal bozukluklar, bazı böl-

gelerde zehirli kimyasalların etkisiyle çocuk ölümleri ve özellikle borç batağına düşmüş çiftçiler arasında intihar vakalarının artışına dikkat çekiliyor.

Kumaş boyahanelerinden çıkan atık sular, kimyasallardan arıtılmadan doğrudan nehir- lere boşaltılıyor. Nehirler doğal rengini kay- bedip bazen siyah, bazen zehirli bir mavi ya da kan kırmızısı renginde akıyor. Köylüler bu nehirlerden hem su içiyor hem de tarla- larını suluyor. Çocukların bedenlerinde deri döküntüleri ve yaralar görülüyor.

Deri üretiminde kullanılan krom ve ağır metaller, Ganj Nehri'ne bırakılıyor. Bu kim- yasalların etkisiyle hem nehir ekosistemi yok oluyor hem de çevrede yaşayan insanlar cid- di sağlık sorunları yaşıyor. Özellikle çocuklar- da yüksek oranda kanser ve doğum kusurları görülüyor.

Çekimler sırasında köylülerin nefes alı- rken zorlandığı, maskesiz ilaçlama yaptıkları sahneler oldukça çarpıcıdır.

Moda endüstrisinin karbon ayak izi olarak tekstil sektörünün petrol endüs- trisinden sonra dünyanın en kirletici ikin- ci endüstrisi olduğuna dikkat çekiliyor.

2- *Tüketim kültürünün yol açtığı çevresel çöküş:* "Fast fashion" nedeniyle Güney Asya'da milyonlarca ton kıyafet üretiliyor. Batıda da insanların süreklili ucuz kıyafet alması, talebi artırılıyor. Ama satın alınanların çoğu kısa sürede çöpe atılıyor. Kilometrelerce uzunluğun- da çöp kıyafet yığınları oluşuyor. Çöple- rin büyük kısmı yakılarak ya da toprağı gömülerek yok edilmeye çalışılıyor. Bu işlem için de ABD ve Avrupa'dan milyon- larca ton kıyafet, Afrika ve Güney As- ya'daki çöplüklere gönderiliyor.

Bu giysilerin çoğu naylon, polyester gibi plastik bazlı, doğada çözünmeyen maddelerden oluşuyor. Yakıldıklarında gökyüzüne zehirli gazlar ve dumanlar yayılıyor. Bu aynı zamanda karbon salı- nımı demektir.

Doğa sadece zarar görmekle kalmıyor, aynı zamanda insan, adeta sistematik olarak öldürülüyor.

3- *Karşıtlıklar*: Belgeselin kurgu tekniği, çevresel katliamı yalnızca istatistikler üzerinden değil, görsel karşıtlıklarla duyumsatıyor. Bangladeş'te simsiyah akan bir nehir görüntüsünün ardından ABD'de indirim günlerinde mağazalara akın eden kalabalıkların görüntüsü geliyor. Tüketim ile yıkım arasındaki görünmez bağ gözlerimize sokuluyor. Bu bağlamda tüketim kültürü yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ekolojik bir suçun parçası olarak konumlandırılıyor.

Tekstil fabrikalarında çalışan kadın işçiler: "Bizim hayatımız bir tişört kadar ucuz" derken ağlıyorlar. Ardından ABD'deki alışveriş merkezlerindeki insanlar iki dolara tişört alırken kahkahalar attıkları görüntüler geliyor.

New York, Paris gibi moda başkentlerindeki lüks podyumlar, süslü defileler ve mutlu, şık görünen modeller ekrandayken diğer yanda Bangladeş ve Kamboçya'daki karanlık, havasız ve sağlıksız fabrika ortamlarında, yoksulluk içinde çalışan işçiler görüntüye gelir. Giydiğimiz kıyafetlerin ardındaki görünmeyen emek ve sefalet vurgulanıyor.

Markaların kullandığı estetik, kışkırtıcı reklam görselleriyle, tekstil boyalarından zehirli atık suların karıştığı, simsiyah ya da kıpkırmızı akan nehirlerin görüntüsü karşılaştırılıyor. Bu durum, modanın "güzellik" iddiasının, çevre üzerinde yarattığı "çirkin" sonuçlarıdır.

Tüketicilerin her hafta yeni koleksiyonlar ve indirimlerle yeni giysilere kolayca ve hızlıca erişebildiği gösterilirken bu sınırsız hızın karşısına, üretim süreçlerinin çevreye ve insan sağlığına verdiği, geri döndürülemez ve yavaş ilerleyen bir yıkım konuluyor. Birkaç gün giyilen bir tişörtün ardında, yüzlerce yıl sürecek bir toprak ve su kirliliği bırakma gerçeği karşımızdadır.

Ucuz bir kıyafet almanın getirdiği anlık tatmin duygusu, işçilerin maruz kaldığı fiziksel ve duygusal acılarla, çevrenin ödediği kalıcı ekolojik bedeller yan yanadır.

Marka üst düzey yöneticilerinin elde ettiği dev kârlar ile bu kârların asıl yaratıcısı olan, artı değer üreten işçilerin günde sadece birkaç dolarla geçinmek zorunda kalması kıyaslanır.

Batılı ülkelerde her şeye sahip olan tüketicilerin kolayca vazgeçtiği veya attığı giysilerle o giysileri dikerken bir sonraki öğününü bile zor kazanan işçilerin yaşam mücadelesi arasında rahatsız edici bir bağlantı kurulur.

Son sözler;

"*The True Cost*" bitirken ekranda duyulan sözlere kulak verelim: "*Hayatlarımızın dayandığı ilk ekonomi, doğanın ekonomisidir. Doğanın bir ekonomisi var, bu ekonomi çok büyük, ama hesaba katılmıyor. Sonra insanların ekonomisi var; çalışan kadınlar, dokumacılar, çiftçiler... Ve bu, önce depresyon, sonra savaş yılları sırasında, sadece ticareti yapılan ve bir metaya dönüşen şeyi ölçen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) adı verilen bir yapıyla görünmez hale getirildi.*

Giysilerimizi yapmak için kullandığımız kaynakların çoğu, bu giysileri üretmenin maliyetinde hesaba katılmıyor. Yani, giysi üretmek için kullanılan su, lifi yetiştirmek için kullanılan toprak, boyama için kullanılan kimyasallar... Bunların hepsi girdilerdir ve girdiler olarak bir maliyetleri vardır. Ve ayrıca çıktılar da verirler, bazı durumlarda iyi çıktılar, giysilerin kendisi, işler gibi, ancak diğer durumlarda zararlı kimyasallar veya sera gazı emisyonları gibi kötü çıktılar. Ve bunların da maliyetleri var."

Velhasıl; moda endüstrisinin "gerçek bedeli" kolay kolay hesaplanamaz. Ama paranın ötesinde insan yaşamı, ekosistem bütünlüğü ve kültürel miras göz önünde bulundurulabilir.

Kaynakça:

The True Cost Belgeseli'nin Youtube QR kodu:

BELGESEL FOTOĞRAFÇILIK ÜZERİNE

Hüray KILIÇ

Fotoğraf bir sanat mıdır? Bu yazıya bir soruyla başlamak istedim. Sanat dediğimiz şey nedir? İlk sanatı ne zaman tanımladık? Bugün sanat ne?

Her dönem sanatın doğuşu ve gelişimi açısından önemlidir. Etkileri vardır. Örneğin mağara duvarlarındaki oymalar ve çizimler o dönemi yansıtırken, farklı dönemlerdeki olaylar ve çağın getirdikleri farklı sanat akımlarını ortaya çıkarmıştır. (Neoklasisizm, romantizm, gerçekçilik, gerçeküstüçülük ve izlenimcilik) Bu derin konunun detaylarını sanat tarihçilerine bırakalım. Bugünkü görünümüyle sanat; uysal bir şekle bürünmüş ve

ağırlıklı olarak sermayeyle iş birliği yapmıştır. Fotoğraf açısından bakacak olursak, yaklaşık 250 yıl önce önemli bir buluş olarak girdi hayatımıza ve gerek insan düşüncesinde gerek toplumsal hafızada yepyeni bir kurgu yarattı. Fotoğraf birisinin ya da bir yerin görünüşünü kayda geçirmektir. Elbette bunun da bir yöntemi vardır. Henüz bir çoğaltma aracı olarak gördüğümüz fotoğrafı tam olarak kavrayabilmiş değiliz. Fotoğraf için güçlü bir iletişim aracı ve çeken kişiyi de geliştiren bir yöntemdir diyebiliriz. Toplumdaki yansımalarının da bir sanat eseri gibi güçlü olduğunu gözlemliyoruz. Fotoğrafın bir sanat olup olmaması da fotoğrafa bir şey katmıyor. Aslında ezber bozan, değerleri yıkan, insanı sarsan tehlikeli bir şeydir.

Fotoğrafçılık dendiğinde ilk aklımıza gelen artık herkesin cep telefonlarıyla bile kolayca çekebildiği güzel görüntü becerisi olan hobi fotoğrafçılığı geliyor. Bu sığ uğraş ne düşünsel bir altyapıya ne felsefi estetik bir derinliğe gereksinim duyuyor. Oysa fotoğrafçılık çok geniş bir alan ve bunun ayrıştırılması ve öyle değerlendirilmesi gerekiyor. Bunun için de zihinsel altyapısı oluşturularak BELGESEL fotoğrafçılık ortaya çıkıyor. Yani fotoğraflarla bir öykü yazma işi... Belgesel fotoğrafçı an-

Fotoğraf:
Ümit Alper Tümen

Fotoğraf:
Ümit Alper Tümen

lamak için fotoğraf çeker, anlatmaktan önce merak eder, bir proje olarak ele alır, araştırır asıl amacı anlamaktır. Fotoğrafçı ele aldığı konuyla birlikte yaşar, görüp, çözümleyip, hissedip fotoğraflar. Belgesel fotoğrafı gezi fotoğrafından ayıran temel fark da budur.

Gezi fotoğrafçılığında gezerken gördüğün yerleri fotoğraflarsın, anılarını biriktirmiş olursun iyidir, güzeldir, ufkunu açar. Başka coğrafyalarda yaşayan insanları, hayatları, giysileri, doğayı gösterir merak uyandırır. Ancak gezilen yerler bir şekilde çoğaltılıyorsa ve kamusallaşıyorsa burada fotoğrafçının görevi başlar. Gezi fotoğrafçılığı reklam fotoğrafçılığının bir dalıdır ve tüketime yöneliktir. Bir ürün tüketilebilsin diye güzel yönleriyle gösteriliyorsa, gezi fotoğrafçısı da gittiği yerlerin iyi tanıtılması ve insanları oraya gelmeye özendirme amaçlı tanıtım fotoğrafı çeker. Gezerken belgesel fotoğraf çekilmez mi? Belgeselini çekmek amacıyla çıkarsan çekilir.

Belgesel fotoğrafçılığın kuramsal kısmına kafa yoranlar, kitaplaştıranlar da var. Bu işin teorik yanı, pratik yanından daha çok ilgisini

çektğini söylüyor Özcan Yurdalan. "Belgesel Fotoğraf ve Fotoröportaj" isimli bir kitapta metodunu ortaya koymuş. "Fotoğrafçılık sadece fotoğraf üretmekle olmaz, düşünsel altyapısına dair metinler de üretilmeli" diyor. Özcan Yurdalan'ın da aralarında olduğu iklim krizinin ülkemizdeki sonuçlarına bakan fotoğrafçılar sebeplerini de anlamaya çalışarak "fah"ı (Fotoğraflarla Antroposen Hikayeler) kurdular. Çağına tanık olmaya ve anlamaya çalışan fotoğrafçılar bir araya gelip editoryal hikayeler oluşturuyorlar.

Fotoğrafta kalıcı olan, öyküsüdür; insanlara ne anlattığıdır. Yapay zekanın pek çok işe soyunduğu şu günlerde gerçekten görüp, çözümleyip, hissedip fotoğraflarla bir öykü yazabilmektir.

KAYNAK

*Gezgin dergisi /2012/ Sayı 61

*<https://fotografliantroposenhikayeler.com/>

Ekolojik Kabus: MADEN RUHSATLARI

Gülay YEŞİLİPEK

Madencilik alanında son zamanlarda verilen ruhsatların sayısının inanılmaz yüksek olmasının yanı sıra yemyeşil dağlar arasında koca oyuklar gibi görünen mevcut altın madenlerinin havadan çekilmiş fotoğrafları doğa konusunda hassas olanların içini hoplatmaması olanaksız.

"huekog"¹ 15 Temmuz'da instagram hesabında yaptığı "*Sudan Ucuz Ekosistem: Maden Yasası Değişikliği*" başlıklı paylaşımda bu konuda verdiği sayılar, maden ruhsatları konusunun ürkütücü boyutunu gösteriyor:

- 24 ilde 20,000 maden ruhsatlı,
- Ormanların % 60'ı, meraların % 55'i madenlere ruhsatlı,

- Tarım alanlarının % 57'si, önemli doğal alanların % 63'ü madenlere ruhsatlı,
- Uşak'ın % 80, Çanakkale-Balıkesir'in %79'u, Kütahya'nın % 92'si madenlere ruhsatlı,

Bu sayılar inanılmaz yüksek. Devlet desteğiyle bu coğrafyanın maden şirketlerince talan edilmesi...

Son yıllarda iklim değişikliği, yağışların azalması, çölleşme, doğal göllerin kuruması ve şehirlerdeki susuzluk çok konuşulan konulardan biri haline geldi. Özellikle de yaşam için bir zorunluluk olan su ve susuzluk daha

dikkat çekici. Bu yıl özellikle Ege Bölgesi'nde şehirlerde başlayan su kesintileri... İzmir'deki su kesintisini duyduğumuz günlerde Uşak'la ilgili şu haber su kesintilerinin nedenleri arasında madenlerde kullanılan suyun korkunç boyutunu gösterdi bize:

"Uşak'ta 250 bin kişi 11 milyon m³ (metreküp) su tüketti. Kanadalı şirkete ait Tügrağ Altın Madeni 12 milyon m³ su tüketti. Sonuç: Uşak'ta barajlar kurudu, şehre günde 6 saat su verilebilecek. Bir maden, koca şehrin suyundan daha fazlasını içti. Altın Kanada'ya gitti. Uşak susuz kaldı."

Susuzlukla altın madenciliği arasındaki doğrudan ilişki çok açık: Bir gram altın elde etmek için 4 ton su zehirleniyor.²

Çevre bilinci yüksek *Sedat Cezayirlioğlu*, 13 Şubat 2024 tarihinde Erzincan İliç ilçesinde Çöpler Altın Madeni'nde gerçekleşen facia konusunda farkındalık oluşturmak için sosyal medyadan birçok paylaşım yapıyor. Olayın sıradan bir toprak kayması olmayıp, siyanürlü toprağın kaydığını belirterek olayın gerçek yüzünü anlatmaya çalışıyor.³ *Sedat Cezayirlioğlu*, 7 Ağustos 2025'te Instagram sayfasında İliç madeninin su tüketimi, zehirlenmiş su miktarına ilişkin sayıları paylaştı:

Sedat Cezayirlioğlu'nun verdiği sayılara göre; İliç Altın Madeni üretim yaptığı 14 yıl boyunca özellikle de 2. kapasite artışından sonra; 1 saatte 460 m³ su tüketerek, bir yılda yaklaşık 4 milyon m³ suyu tüketerek zehirlenmiştir. 14 yıldaki tüketimi, suyun ve toprağın zehirlenmesini düşünün. *Sedat Cezayirlioğlu*,

şöyle bitirmiş bu paylaşımı: "*Türkiye'de 2024 yılında (MAPEG) Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü 4. Grupta; (Altın, Gümüş, Platin, Bakır, Kurşun, Çinko, Demir, Krom, Nikel, Kobalt, Alüminyum, Uranyum, Toryum, Nadir Toprak Elementleri) grubunda 2,676 ad. işletme izinli ruhsat verdi. Sadece 1 Altın madeninde bu yaşandıysa Türkiye'yi bekleyen tehlikenin büyüklüğünü siz hesap edin eee-eey 'gaflet ve dalalet' uykusuna yatmış toplum!!!*"

-Kazdağlarının %79'nun maden bölgesi ilan edilmiş...⁴

Burada kısaca vermeye çalıştığım bilgiler ışığında, ülkemizin geleceğinde yaşamın çok ama çok zor olacağını düşünüyorum. Temiz su, temiz toprak bulmak neredeyse imkansız olacak.

Yakın geçmişte özellikle seçim dönemlerinde şu sözleri duyardık: "Lozan Anlaşması, 100. yılında bitecek... Lozan'daki gizli anlaşmalar nedeniyle madenlerimizi çıkaramıyormuşuz..." Sanırım birçok kişi bu yalanlara inanarak istenilen yönde oy kullandılar... Sonucu bugünlerde görüyoruz ama çok azımızın gerçeğin farkında.

Dipnotlar

1-huekog- Hacettepe Üniversitesi Ekoloji Grubu Topluluğu, @ekobelgesel. (Ekoloji Grubu Topluluğu, 24 Haziran 2025'teki Maden Kanunu Değişikliği'ni ekolojik bir bakış açısıyla değerlendiriyor; bu değişikliğin, doğa ve yaşam üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak, alanında uzman bilim insanlarının görüşleri alınarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini duyuruyoruz.)

2-@ekobelgesel, sezon1, bölüm 4.

3- 10 milyon m³ toprağın 200 metrelik bir yamaçtan 800 metre kadar kaydığı belirtiliyor

4-Ekobelgesel (22 Haziran 2025)

ÖLÜMSÜZ AĞACI ÖLDÜRMEK

Şükran CEYHAN

**"Çabuk bana yeni bir din bul! Ağaç dini... Bir din ki ibadeti ağaç dikmek olsa!"
Atatürk.**

Atatürk'ün böylesine derin anlam içeren sözlerinden bugüne baktığımda, doğaya ve insana bakışın ne denli değiştiği zamanlarda olduğumuza inanmak istemiyorum. Bugüne kadar ülkemizdeki ve dünyamızdaki yıkımı birçok sayımızda çeşitli yönleriyle ele aldık. Sosyolojik, sistemsel, yönetimsel, kültürel, hukuksal, ahlaki, vb... Aslında hepsi insanlığın yıkımıyla ilgili. Modernleşen yeni yüzyılımızın insanı, tüketim için her şeyi yıkıp geçiyor. Buna çevre, doğa, yaşadığı dünya ve kendi türü de dahil. Böyle bir yıkımdan her şey payına düşeni fazlasıyla alıyor. Bu ayki fanzin için "İnsan Eliyle Çevrenin Katledilmesi" konusunda yazılar yazmaya karar verdiğimizde daha ülkemiz dört bir yanından yakılmamış, ormanlarımız gözlerimizin önünde bir bir yok edilmemişti. Şu an bu yazıyı yazarken dün güzelim Çanakkale'mizi de cehenneme çevirdiler. Yurdun her köşesinden geliyor yangın haberleri... Sadece Çanakkale değil, Hatay depremden sonra onca acısı daha dinmemişken bir de yangın ile vuruluyor can evinden. Sonra Edirne, Manisa, Soma, Muğla... Bu güzelim şehirlerimizi böyle sıralarken boğazıma acı acı bir şeyler düğümleniyor. Cennet bir vatanın nasıl cehenneme, çöle dönüştürüldüğünün seyirci-

leri olduk. Göz göre göre yok oluşa doğru gidiyoruz artık...

Peki nasıl bu noktaya geldik? Nasıl bu kadar çevre, ağaç, orman, hayvan, çocuk, kadın düşmanına dönüştü insanımız? Kurtuluş Savaşı'nda canı pahasına kurtarılan ve çorak topraklar üzerinde bir vaha gibi yeşeren bu güzelim ülke nasıl bu kadar kötülüğün pençesine göz göre göre teslim edildi? Bütün bunlar emperyalistlerin ve onların işbirlikçilerinin hiç bitmeyen çabalarıyla oldu tabii... Birinci Paylaşım Savaşı'ndan beri planladıkları her şeyi sistematik bir şekilde hayata geçirdiler. Bir ülkeyi geri bıraktırırsan, halkını cahilleştirirsen, istediğin gibi at koşturursun orada. Ülkemizdeki bu tehlikeyi, gören, yazan, uyaran, dillendiren aydınlarımız bir bir hapsedildi, sürüldü, susturuldu, yok edildi yıllardır. Ve şimdi emperyalistlerin ettiklerini biçtikleri tarlalardayız. Elimizden kayıp giden KÖY ENSTİTÜLERİ gibi cevheri yitirmenin sonuçları bunlar. Ülkemizin kaynaklarını değerlendirmemizin, harika bir ülke ve insan yaratmanın, bilinçli üretimin, doğaya, insana dost bir anlayışın köküne ot tıkadık. Ve o günden bu güne ülkemiz geriye gitmeye başladı. Onun yerini ise cehalet ve talan aldı yürüdü...

Bundan beş yıl önce İstanbul'dan Edremit - Güre'ye taşındığımızda zeytin ağaçlarının site bahçelerindeki tek tük görüntüleri, buraların bir zamanlar zeytinlik olduğunun kanıtıydı. Daha sonraları Kaz Dağları ve çevrelerini gezdiğimizde zeytinlikler imara açık olmadığı halde nasıl bu kadar binaların sayılarının arttığını ve yeşil olan alanların yerini beyaz binaların aldığını, yerleşimin dağlara doğru yayılmasına üzülerken tanık olduk. Kanun bunlara izin vermese de kılıfına uyduruluyor her şey. Şimdi çıkan yasayla yine ranta güzel bir mazeret uydurularak, elektrik üretmek için sürdürülebilir enerji yöntemleri, verimsiz araziler değerlendirilerek kullanı-

labilecekken, kömür madeni çıkarmak için zeytinlikler özellikle kamu yararına(!) denilerek talana açılıyor. Beş yıl önce geldiğimiz Güre'nin, Altınoluk'un, Küçükkuyu'nun, Akçay'ın arkasındaki o güzelim yemyeşil Kaz Dağları'nın rengi betona dönüşüyor. Elimde *Hermann Hesse*'nin *Ağaçlar* kitabını okuyorum. Gitgide ağaçsızlaşan tepelere üzülerek bakarken *Hermann Hesse* içimdekileri anlatıyor sanki...

"Bir ağaç kesildiğinde ve çıplak, ölümcül yarasını güneşe gösterdiğinde, gövdesinden geriye kalan o ak kütüğünden o mezar taşından tüm tarihi okunabilir: Yaş halkaları ve yumrularında birebir yazılıdır tüm mücadeleler, tüm acılar, tüm hastalıklar, tüm mutluluklar ve serpilimler, kurak yıllar, bereketli yıllar, savuşturulmuş saldırılar, atlatılmış fırtınalar.

Ve her köylü çocuğu bilir en sık yaş halkalarının en sert, en iyi odunda olduğunu, dağların tepelerinde, her daim tehlike altında en yok edilemez, en güçlü, en mükemmel ağaçların büyüdüğünü."

Oysa biz o mükemmel ve en güçlü ağacı gözümüzü kırpmadan kurban ediyoruz talan tanrılarına bugün... Kadim bir ağaç zeytin ağacı. Ana vatani Anadolu. Buranın ilk ev sahipleri onlar... Bizden de eski... Ve tüm varlığıyla insana sunduğu yararları tartışılmazken: Besin olarak meyvesi, yağı, sabun yapılması, aydınlatmada kullanılması, yapraklarının tıpta ilaç olarak kullanılması, çay olarak içilmesi, çekirdeklerinden yakıt yapılması, vb. yıllar boyunca insanları her şeyiyle beslemişken, nice uygarlıklara tanıklık etmişken, zeytin dalı barışı simgelerken, binlerce yıl yaşayan, adına ölümsüz ağaç denen bu ağacı bugün öldürüyoruz... Hem de ne uğruna? Çirkin betondan yapılar uğruna... Sözde madenler uğruna... İşin aslı hep aç gözlü RANT uğruna, RANT! RANT! RANT!...

Oysa bu kadim ağaçlar ve zeytincilik, Cumhuriyet devriminden sonra da Türkiye'de en önemli tarımsal faaliyetlerden biri olmuş. Zeytin kanunu bize *Mustafa Kemal Atatürk*'ten miras bir kanundur. Anadolu'nun tüm tarımsal faaliyetlerinde olduğu gibi zeytinciliğinde öneminin farkında olan *Mustafa Kemal Atatürk*, 1929 yılında Yalova Millet Çiftliği'ni ziyaretinde bakımsız ve verimsizleşen 400 bin ağacın gençleştirilerek verimli hale getirilmesi hakkında talimat vermiştir. *Atatürk*'ün bu talimatı üzerine, çiftlikte hızlı bir budama, gübreleme, bakım ve sulama çalışması yapılmaya başlanır.

Zeytinlikler verimli duruma getirilir. Ve yine *Atatürk*'ün emirleriyle İtalya'dan *Petrini* adında bir teknik eleman getirtililerek Bursa'nın ilçelerindeki zeytinci köylerde kurslar açılır ve zeytin çiftçisi bilinçlendirilir. *Atatürk*

bu çalışmalarını bizzat kendisi de takip eder. Yetiştirilen genç ziraatçiler zeytin bakım, fen memuru olarak köylerde zeytin çiftçilerini on beş günlük kurslar içinde eğitirler. Kurslarda başarılı olan çiftçilere ustalık belgesi verilir. İlk başlarda ağaç budamaya karşı çıkan köylüler budanan ağaçlardan alınan verimin yükselmesine şahit olunca, kendi zeytin bahçelerinde budama işleminin hızlandırılması konusunda tartışmaya girecek kadar bu fikri önemsemişlerdir. 1937 yılında çekirdekten zeytin fidanı yetiştirilmesi amaçlanarak Bornova'da zeytincilik istasyonu kurulmuştur. Kuruluşunun dördüncü yılında zeytin fidanı dağıtımına başlamıştır. 26 Ocak 1939 tarih 3573 sayılı "Zeytinciliğin İslahı ve Yabaniyelerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun" ile zeytin bahçelerinin ıslahı, korunması, genişletilmesine yönelik önlemler alınmıştır. Bu kanun hazırlıkları Atatürk'ün sağlığında ve onun öncülüğünde yapılmış fakat kanunun çıkmasına ömrü yetmemiştir. Atatürk'ün ölümünün ardından başlattığı zeytin seferberliği bu kanunla güvence altına alınır. Cumhuriyet devriminin çıkardığı bu kanunlar, dünyada

eşi benzeri olmayan kanunlardır. Başka hiçbir ülkede yalnızca zeytin ağacı için çıkarılan özel bir kanun yoktur.

Çıkarılan bu kanun uyarınca; *orman sınırları dışında bulunan ve devletin hüküm ve tasarrufunda olan yabanî zeytinlik, Antep fıstığı ve harnupluklar ve her çeşit sakız ile orman sınırları dışında olup da zeytin yetiştirmeye elverişli fundalık ve makilikler Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca tespit edilip haritalandırılır. Bu araziler 25 dönümlük parseller halinde parsellenir ve duyurusu yapılır. Bu alanlarda yabanî zeytin, fıstıklık ve harnupluk ile sakız neveleri olan menengiç, buttum, yabanî sakız, Filistin sakızı ağaçlarını aşılıp yetiştirmek isteyen köylüler dilekçeyle arazinin bulunduğu en büyük mülkî amire başvururlar. Başvuru yapan köylülere devletçe maliyet bedeli üzerinden zeytin fidanı sağlanır. Fidan dikecek olan köylüler zeytin yetiştirmeye elverişli fundalık ve makilik alanlarda gerekli temizlemeyi yapıp zeytin dikim alanları meydana getirirler. Beş yıl süre ile taşınmazın gayesine uygun olarak kullanıldığı Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca tespit edilenlere ma-*

hallerinin en büyük mülkî amiri tarafından tapuları devredilir. Bu yolla verilen taşınmazlar hiçbir şekilde verilmiş amacı dışında kullanılmayacağı, bu taşınmazların miras dahil hiçbir şekilde bölünemeyeceği, verilmiş tarihteki yüzölçümü hiçbir şekilde değiştirilemeyeceği teminat altına alınır. Dekar başına on beş ağaçtan fazla ve on ağaçtan aşağı olmamak üzere yabancı zeytinlikleri aşılı bir hale getirmeyi taahhüt eden köylülere Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nca, mevzuatı dairesinde ağaç başına kredi verilir. Beş yüz ağaçtan aşağı olmamak üzere yabancı zeytin aşılayanlara veya aşılı zeytinlerinin bakım işlerini en iyi yapanlara Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca takdir edilecek miktarda nakdî mükâfat verilir.

Bu Atatürk'ün tarıma ve tarım yapana verdiği önemin ispatıdır. Atatürk Türk köylüsünün çağa ayak uydurarak makineli tarıma geçmesini çok istemiştir. Zeytin fidanı dikim programı, milyonlarca zeytin ağacı ile dünyanın en büyük zeytin ve zeytinyağı üreten

ülkeleri arasına girmemizi, dünya zeytin, zeytinyağı borsasında yer almamızı sağlamıştır.

Yukarıdaki yasada zeytine, zeytinliklere verilen önemin aksine, günümüzde "Zeytinlik" yasası olarak bilinen, zeytinliklerin madencilik faaliyetlerine açılmasını öngören kanun teklifi 19 Temmuz 2025'te Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda 199 "hayır" oyuna karşılık 255 "evet" oyuyla kabul edildi. TBMM Genel Kurulunda yasalaşan torba kanun, doğa koruma politikalarında yeni bir döneme işaret ediyor. Zeytinliklerin, meraların, ormanların ve bazı korunan alanların madencilik ve enerji yatırımlarına açılmasını öngören düzenlemeye karşı başta muhalefet partileri olmak üzere barolar, çevre örgütleri ve yurttaşlar sert tepki gösterdi.

Bu yasa ne getiriyor?

21 maddeden oluşan yasa, Maden Kanunu'ndan Zeytincilik Kanunu'na, Orman Kanunu'ndan Çevre Kanunu'na kadar birçok

mevzuatta değişiklik içeriyor. Yasa teklifinin en çok eleştirilen düzenlemesi olan 11. maddede, zeytinlik alanlarda ülkenin elektrik ihtiyaına yönelik maden faaliyetlerine izin veriyor. Aynı zamanda bu teklif, taşınmazları kamulaştırılan vatandaşların zeytinlik alanlarının uygun bedelle madencilik firmaları tarafından kiralanmasının önünü açıyor. Tepkiler zerine 11'inci maddede bazı değişiklikler yapıldı. Teklifin ilk halinde şirketlere faaliyet yürütülecek alan ile eř değer büyüklükte zeytin sahası tesis etme zorunluluğu getirilmişti. Ancak bu iktidar partisi tarafından verilen önergeyle 11. maddenin metni değiştirildi. Kabul edilen değişikliğe göre ise şirketlerin tesis etmek zorunda oldukları zeytin sahaları, taşınan ve taşınamayan zeytin ağacı sayısının en az iki katı zeytin ağacından oluşmak zorunda. Bununla birlikte zeytinliği kamulaştırılan arazi sahiplerinin yeni zeytin bahçeleri tesisi ve taşınması için arazi tahsisine yönelik önerilerde de değişiklik yapıldı. Teklifin ilk halinde bu arazilerin rayiç bedel üzerinden 10 yıl süreyle kiralanmasına izin veriliyordu. Kabul edilen önergeye göre ise bu bedel Harçlar Kanunu'nun, "Kayıtlı değer, emlak vergisi değeri" başlıklı 63'üncü maddesine göre belirlenen harca esas değerin yüzde biri olarak hesaplanacak. Ayrıca araziler bu bedel üzerinden 20 yıl süre ile doğrudan kiralanabilecek. Kira süresi sonunda da bakım yükümlülüklerini yerine getirdiği tespit edilen ve talepte bulunan kiracıların kira süreleri 10'ar yıl süreyle uzatılabilir.

Bu talan düzenine, a gzllğe, son vermek için önce insanı düzeltmekten başka çaremiz yok. Yıllar önce çalıştığım şirkete ortak olacak Japon'ları İstanbul'da bir turistik geziye çıkarmam istenmişti. Ben de biraz bilgi sahibi olmak için Japonya hakkında bir araştırma kitabı okumuştum. Kitapta lkelerinin % 80'i ormanlık arazi % 20'si yerleşim ve ekili alan olarak veriliyordu. Dışardan ilk sırada

aldıkları ürünler ise orman ürünleriydi. Yani ormanlarla kaplı bir ülke olmalarına karşın ne yerleşmek için ne de tüketim için tek bir ağaç ya da ormanlarını yok ediyorlardı. Arabayla boğaz turu yaparken st düzey yetkili bir Japon bana "Türkiye'de bir insanın iki ev sahibi olduğu doğru mu?" diye sormuştu. Benim "Bazılarının birden fazla evi var" yanıtını vermem üzerine, hayret etmiş ve Japonya'da başbakan da dahil olmak üzere her Japon'un sadece bir ev edinme hakkı olduğunu söylemişti. şimdi Kaz Dağlarının neredeyse tepelerine çıkacak olan çirkin plansız ve ağozl yapılaşmayı görünce aklıma acaba bu insanların kaç tane evleri var? diye sormak geliyor... Neden yetmiyor insanlara barınma ihtiyacını karşılayan sadece bir ev? Bütün bunları düşününce aklıma içimi sızlatan bir Kızılderili Atasözü geliyor: "*Son ırmak kuruduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yemeyen bir şey olduğunu anlayacak.*" Gerçekten çok geç olmadan, bu güzelim dünyayı yok etmeden anlayabilecek miyiz bunu?

-Falih Rifkı Atay /Pozitif yayınları / ÇANKAYA kitabı / sayfa 604 / Anı ve Fıkralar.

-<https://www.kavlak.com.tr/blog/icerik/ata-turk-ve-zeytincilik/> / Atatürk ve Zeytincilik

-<https://www.gemtar.com.tr/blog/icerik/ata-turk-ve-zeytin>

-<https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/1907202513>

GENÇLERİ KÖYDEN KAÇIRDIK...

Suna CAN

Her şey lise son sınıflarla yaptığım yıl sonu sohbetlerindeki "Okulu bitirdiniz sayılır. Mezun olduktan sonra ne yapacaksınız? Nerede yaşamayı düşünüyorsunuz?" soruyla başladı. Erkek öğrencilerimden biri; ailesinin hayvancılıkla uğraştığını, kendisinin de bu uğraşın içinde olduğunu söyledi. Okulunu bitirince ne yapacağını sorduğumda, il merkezine gidip çalışacağını belirtti. Ben de: "Oğlum ne diye iş bulacağım, diye uğraşıyorsun? Sana en fazla asgari ücret verecekler. Değer mi köyden şehire gitmeye. Bir apart tutacaksın. Maaşının yarısı kiraya gidecek. Hazır 300 koyunun varmış. İyi de kazancı olduğunu söylüyorsun. Hem hayvancılığı da seviyormuşsun. Eee... Ne diye gideceksin köyden?" dedim. Karşılığında: "Hocam ben evlenemem köyde kalırsam. Köyde kimse yok ki. Nasıl sosyalleşeceğim? Nasıl bir kızla tanışıp evleneceğim. Hem kızlar çobanlık yapan biriyle evlenmez ki" deyince sustum. Hak vermeden edemedim.

Kadın öğrencilerim de erkek öğrencilerimi doğrularcasına üniversite okumak isteyenler, üniversite eğitimi sayesinde başka bir şehir görmek ya da en azından buldukları şehrin merkezinde okumak istiyorlar. Geri kalanı şehir merkezinde bir iş bulup çalışma hayatına katılmayı tercih ediyorlar. Köyden bıkmışlar, adeta yaka silkiyorlar. Kadın öğrencilerim köy hayatının zorluğundan, köy toplumunun özellikle kadınlar üzerindeki baskısından, dedikodusundan uzaklaşmayı hayal ediyorlar. Kadın öğrencilerime de hak vermeden edemedim.

Peki bu durum ne olacak? Köyden kente göç edip köyleri boşaltıp şehirde ne yiyeceğiz? Beton duvarları kemireceğimiz günler yakındır.

Oysaki beyaz yakalıların emeklilik hayallerinde kentten köye göç olurken genç nüfusun köyden kente göçü oluyor. İnternet ortamında "Emekli olduktan sonra köye yerleşti", "Mimarlığı bıraktı köyde hayvancılık yapıyor" haberleri ve videolarıyla karşılaşmışsınızdır. Orta yaştaki beyaz yakalılar kentten köylere göç etmek isterken köydeki gençler, neden

akın akın kentlere göç etmek ister. Bu nedenlerin başında üniversite eğitimi almak, iş bulmak, sosyalleşmek gelmektedir.

Köy yaşamından neden soğutulduk. Şehir yaşamına neden özendirildik. Şehirlerde "medeniyet" mi var? Biz

dengeyi kuramadık. Bize göre bir avuç toprağıyla Hollanda, 2022 verilerine göre dünyadaki en büyük üçüncü tarım ürünleri ihracatçısıdır. Türkiye ise 21. sırada.¹ Bizde ise tarım alanları imara açılıp apartmanlar dikil-

mekte. Annemlerin evinin yanında pek çok tarım ve piknik alanı varken ilerleyen zamanlarda tarla sahiplerinin çoğu topraklarını kat karşılığında müteahhitlere verdiler. Önceden yemyeşil olan yerler ve dahi gökyüzü gri betonlarla kaplandı.

Hayvancılığa gelince Türkiye, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıkta Avrupa Birliği ülkeleri arasında 2024 Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre birinci sırada yer almaktaymış.² Bu duruma şaşırırım. Hiç birincilik beklemiyordum açıkçası. Birincilik bize yakışmayacağı için değil tabii ki. Gönlüm hem tarım ürünlerinde, hayvancılıkta, hem sanayide, teknolojiye, eğitimde, sağlıkta yani anlayacağınız her alanda ülkemizin birinci olmasından yana.

İnternetteki habere göre Tarım ve Orman Bakanlığı Hayvancılık Genel Müdürlüğü 2024 yılında 600 bin baş besilik sığır ithalatı yapacağını duyurmuş. 2025 yılı içinse 520 bin baş besilik sığır almış.³ Ne kadarı gerçekleşti. Bu sığırlar da birinciliğe dahil mi? Hiç bilmiyorum. Türkiye Yem Sanayicilerin Birliği'nin verilerine göre 2019 yılında Türkiye yem hammadde için 4 milyar 818 milyon 598 bin dolar ödemiş. Bu da ülkemizin toplam tarım ürünleri ithalatının yaklaşık üçte birini oluşturuyormuş.⁴ Veriler bunları gösterirken en azından öğrencilerimden ve tanıdık köylülerden duyduğum hayvancılığın önündeki en büyük engelin yemlerin çok pahalı olmasımı. Eziyetine değmezmiş.

Üstüne üstlük, iklim değişikliklerine bağlı olarak hava sıcaklığının artması buna bağlı olarak kuraklık sonucu yem bitki üretiminin azalması hayvancılığı

olumsuz etkilemekte. Hayvanların yeterince beslenememesine, sıcaklıkla birlikte hayvan hastalıklarının artmasına neden olmaktadır. Bu durum hayvanların üremesine, büyümesine, hayvanlardan elde edilen et, süt, yumurta gibi ürünlerin azalmasına neden olmaktadır. Kırsal alanların azalması, ekolojik dengenin bozulması, toprak ve su kaynaklarının azalması hayvancılığın önündeki en büyük tehdit olduğu bilinmektedir. Mera alanlarının yanlış kullanımı hayvancılık sektörü için olumsuz bir durumdur.⁵

İnsanın karnı topraktan doyar. Yalnızca insanın mı? Hemen hemen bütün canlıların karnı topraktan doyar. Etçil olanlar (hayvan/insan) var diyeceksiniz. Onlar da otçul hayvanları yiyerek besleniyorlar. Toprağın yanında su ve hava ikilisini unutmuyoruz tabii ki. Ancak son yıllarda bizi ayakta tutan bu üç nimeti bozarak, kirleterek, azaltarak kendi topuğumuza sıkıyoruz. Tarım alanlarını rant uğruna azaltıyoruz. Zaten iklim değişikliğine bağlı olarak hem içme suyumuz hem de yeraltı sularımız azaldı. Tüketim odaklı yaşamımız, tek kullanımlık eşya kullanma özentimiz sularımızın azalmasına neden olmaktadır. Örneğin basit bir tişört üretimi için 2400 litre su gerekirken, kolaylıkla yırtıp attığımız bir adet

A4 kağıdı için 10 litre su harcanmaktadır.⁶ Bütün bunları sayarken asıl altın maden ocaklarının kullandığı suları, mahvettiği zeytinlikleri, ormanlıkları, meraları açıkçası doğayı düşünemiyorum.⁷

Uzun lafın kisası bu gidişle övüne övüne bitiremediğimiz inşaatlarımız sayesinde, bitki örtümüz beton evler oldu. Kemerleri bağlayın, beton kemirmeye hazırlıklı olun...

İKLİM ADALETİ: Aynı Fırtınada, Farklı Tekneler

Ilke GÜRBÜZER

Kaynaklar

1. <https://ticaret.gov.tr/data/5b8700a-513b8761450e18d81/Genel%20Tar%C4%B1m%20Sekt%C3%B6r%C3%BC%20Raporu.pdf>
2. <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/turkiye-hayvancilikta-avrupada-ilk-siraya-yukseldi-908174.html#:~:text=B%C3%BCy%C3%BCKba%C5%9F%20hayvanc%C4%B1l%C4%B1kta%20AB%20%C3%BCkeleri%20aras%C4%B1nda,milyon%20562%20binle%20Hollanda%20izledi.>
3. <https://www.tarimdunyasi.net/haber/2025te-520-bin-bas-besilik-sigir-ithalati-yapilacak/>
4. <https://www.tarimdunyasi.net/2020/09/29/yemde-disa-bagimlilik-tuzagi-60-yildir-suruyor/>
5. <https://apelasyon.com/yazi/77/iklim-degisikligi-ve-mera-islamihinin-onemi#:~:text=Mera%20alanlar%C4%B1%20k%C3%BC%C3%A7%C3%BCKba%C5%9F%20ve%20b%C3%BCy%C3%BCKba%C5%9F,refah%C4%B1n%C4%B1%20artt%C4%B1maya%20olumlu%20katk%C4%B1lar%20sa%C4%9Flayabiliriz.>
6. <http://www.suyunyolculugu.org.tr/ben-ne-yapabilirim.html>
7. <https://www.usakegemtv.com.tr/murat-dagi-yok-olmasin-sozcusu-funda-oz-akcura-kisladag-2024-te-halka-verdigi-sozu-tutsun/17656/>

Ursula K. Le Guin 2014'te ABD Ulusal Kıtıp Ödüllerinde yaptığı ünlü konuşmasında "Her tür insan otoritesi, karşısında direnişi bulabilir ve yine insanlar tarafından değiştirilebilir. Direniş ve değişim çoğunlukla sanatlara başlar. En çok da bizim sanatımızla; sözcüklerin sanatıyla" der.

İklim adaleti tam da burada başlıyor: Sorumlulukları paylaşmak, yükü adil dağıtmak ve kimsenin varlığının veya eylemlerinin 'küçük olduğu' gerekçesiyle değersizleştirilmediği bir adalet anlayışı. Plastik pipet kullanmamak tek başına dünyayı kurtarmayabilir; ama özellikle bireysel tüketici davranışlarının, talebin arzı şekillendirdiği bu günlerde attığımız adımlarla belki dünyada yaşayan canlılardan bazılarına faydamız dokunabilir. Belki tek başımıza yetmiyoruz ama birlikte, kolektif olarak hareket ettiğimizde işte o zaman iklim adaleti olasılığı gerçekliğe dönüşebiliyor. Çünkü adalet sadece bir yasa ya da politika sorunu değil; günlük yaşamlarımızda, seçimlerimizde, birbirimize ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluğumuzda başlıyor. Sorumluluk, küçük seçimlerde başlıyor: Plastik pipeti bırakmak, toplu taşıma kullanmak, enerji tasarrufu yapmak... Bunlar tek başına dünyayı değiştirmese de zihnimizi ve çevremizi dönüştürmeye başlıyor.

IPCC'nin Altıncı Değerlendirme Raporu'na göre, Dünya Sanayi Devrimi'nden bu yana yaklaşık 1,1°C ısındı ve 1,5°C hedefi artık fiilen aşılmış durumda. Önümüzdeki yeni kritik sınır, ısınmayı 2°C'nin altında tutmak (IPCC, 2023). Ancak her geçen gün yeni bir sıcaklık rekoru kırılıyor: 2023 yılı, sanayi öncesi döneme göre 1,48°C daha sıcak geçti ve ölçümlerin başladığından beri en sıcak yıl oldu (Copernicus, 2024). Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) projeksiyonlarına göre, 2025-2029 dönemine ait ortalama ısınmanın %70 ihtimalle 1,5°C'nin üstünde, ve bu dönemde en az bir yılın 1,5°C'yi aşması olasılığının ise yüzde 86 olduğu tahmin ediliyor. Savaşlar, krizler ve gündelik telaşlarımız arasında iklim değişikliği, artık hayatımızın en sık duyduğumuz gerçeği haline geldi.

İklim adaleti, iklim krizine en az katkıda bulunanların en ağır sonuçları yaşamaması gerektiği ilkesine dayanır. Bu mesele yalnızca sera gazı emisyonlarını azaltmakla ilgili değildir; aynı zamanda eşitlik, hakkaniyet ve dayanışma sorunudur. Çünkü iklim değişikliği, doğal bir felaket değil, insan eliyle yaratılmış ve mevcut toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren bir süreçtir (UNDP, 2022).

Bir sel olduğunda herkes aynı şekilde etkileniyor. Düşük gelirli aileler elektriği tasarruf için kısarken serinleme şansı bulmuyor, tarlasında ürününü kaybeden küçük çiftçi borcunu ödeyemiyor, afet sonrası çocuğunu okula gönderemeyen kadın yaşamını sıfırdan kurmaya çalışıyor. Yaşlılar, engelliler, göçmenler ve kronik hastalığı olanlar, aynı fırtınada çok daha kırılgan teknelerde yol almak zorunda kalıyor. İklim krizini anlamak yalnızca sayıları bilmek değil; insanların hikâyelerini, gündelik hayatlarına yansıyan adaletsizliği görmekle mümkün (IPCC, 2023).

İklim adaleti devletler arası bir tartışma olarak görünse de aslında hayatımızın tam ortasında. Çünkü iklim krizinin sonuçlarını biz bireyler doğrudan yaşıyoruz: Market raflarındaki fiyat artışında, yazın sokakta nefes alamadığımız sıcak günlerde, yağmur suyu boşaltımı yetersiz kaldığında sokaklarımızı basan sellerde. Daha adil bir enerji dönüşümü sağlanmazsa, fatura en çok düşük gelirli hanelere yansıyor. Uyum politikaları yapılmazsa, sağlık sorunlarından eğitim kesintilerine kadar doğrudan biz etkileniyoruz. Yani mesele yalnızca "küresel emisyon hedefleri" değil; **çocukların oynayacağı parkın gölgesi, yaşlı komşumuzun serinleyebileceği bir kamusal alan, geçimimizi sağlayabileceğimiz bir iş.** İklim adaleti, toplumsal dayanışmayı, mahalle ölçeğinde paylaşımı ve ortak yaşam alanlarımızın korunmasını gerektiriyor (UNEP, 2024).

*Dünya ve Türkiye'de
Manzara*

UNEP'in (2024)
Emisyon Açığı Raporu

ru'na göre, mevcut politikalarla yüzyıl sonunda ortalama sıcaklık artışı **3°C'nin üzerine çıkabilir**. Bu; gıda güvenliği, sağlık ve göç açısından çok daha ağır sonuçlar demek. Uluslararası İç Göç İzleme Merkezi (IDMC, 2024) verilerine göre, 2023'te afetler nedeniyle **7,7 milyon kişi** yerinden edildi. Her yıl onlarca milyon insan seller, fırtınalar ve yangınlar sebebiyle evini terk etmek zorunda kalıyor.

Türkiye ise Akdeniz Havzası'nda yer aldığı için, IPCC tarafından **"iklim değişikliğinin sıcak noktası"** olarak tanımlanıyor (IPCC, 2023). Daha uzun kuraklıklar, şiddetli yağışlar, sıcak dalgaları ve artan orman yangınları bu coğrafyanın yeni gerçeği. TÜİK verilerine göre 2023 yılında Türkiye'nin kişi başı sera gazı emisyonu **6,5 ton CO₂e** seviyesinde (TÜİK, 2025). Bu tablo, enerji dönüşümünü hızlandırmanın ama bunu adil bir şekilde yapmanın önemini ortaya koyuyor.

İklim değişikliğiyle bağlantılı göç, uluslararası hukuka göre hâlâ "mültecilik" olarak tanımlanmasa da, milyonlarca insanın hayatını kökten değiştiriyor. Kuraklık, yangın ve sel gibi olaylardan etkilenen insanlar önce yakın yerlere, sonra büyük şehirlere göç ediyor. Çoğunlukla "ülke içi yerinden edilme" olarak yaşanan bu süreç, kentlerin barınma ve altyapı kapasitesini zorluyor (IDMC, 2024). Yani iklim göçü, yalnızca sınır aşan bir mesele değil; aynı zamanda bir kent ve sosyal politika sorunu. Özellikle önümüzdeki dönem iklim projeksiyonlarına bakıldığında ada devletlerinin sular altında kalacak olması, kuraklık, sel ve yangınlar nedeniyle belirli bölgelerde geçim kaynaklarının ve yaşam alanlarının neredeyse tamamen tahrip olacağı bizleri bambaşka küresel krizlere ve adalet sorununa tekrar yönlendiriyor.

Bundan sonrası için gerekli olan şey, daha fazla ertelememek. Enerji dönüşümünü hızlandırırken düşük gelirli hanelerin yükünü

azaltan destekler sunmak gerekiyor. Kentleri aşırı sıcaklara ve sellere hazırlamak, gölgelikli park alanlarından erken uyarı sistemlerine kadar uyum politikalarını temel bir hak olarak görmek şart. Kadınlar, çocuklar, göçmenler ve çiftçiler gibi en kırılgan gruplara yönelik özel programlar geliştirmek, kayıp ve zarar mekanizmalarının erişilebilir hale gelmesini sağlamak önemli. Ve belki en çok da, bu süreci yalnızca devletler arası görüşmelere bırakmayıp, mahalle dayanışmalarından kooperatiflere, gençlik hareketlerinden fanzinlere kadar toplumsal hayal gücünü harekete geçirmek gerekiyor. Çünkü iklim adaleti yalnızca teknik raporlarla değil; insanların ortak iradesiyle, günlük yaşamda adım adım inşa edilecek.

Eşitsizlikleri azaltmadan iklim krizine karşı koyamayız; iklim krizine karşı koymadan da eşitsizlikleri azaltamayız. İklim adaleti, bu iki mücadeleyi aynı anda yürütmeyi teklif ediyor. Belki teknelerimiz farklı ama aynı denizdeyiz. Rotayı birlikte düzeltebiliriz.

Kaynakça

- Copernicus Climate Change Service (2024). *Global climate highlights 2023*. European Union.
- IDMC (2024). *Global Report on Internal Displacement 2024*. Internal Displacement Monitoring Centre.
- IPCC (2023). *AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023*. Intergovernmental Panel on Climate Change.
- TÜİK (2025). *Sera Gazı Emisyon Envanteri, 2023*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- UNDP (2022). *Climate Justice: A Human Rights-Based Approach*. United Nations Development Programme.
- UNEP (2024). *Emissions Gap Report 2024*. United Nations Environment Programme.
- WHO(2025) Press Release, Global climate predictions show temperatures expected to remain at or near record levels in coming 5 years, (https://wmo.int/news/media-centre/global-climate-predictions-show-temperatures-expected-remain-or-near-record-levels-coming-5-years?utm_source=c-hatgpt.com)

KÖPRÜDEN ÖNCE SON ÇIKIŞ

(7552 Sayılı İklim Kanunu Çözüm mü?)

Aydın KARAKÜÇÜK

“Gezegenimizin Kritik Eşikleri” adlı bir belgeselin ilk cümleleri şöyledir: *“Gecenin bir saatinde dağlık bir bölgede araba sürdüğünüzü düşünün. Dağın yamaçlarında, dik uçurların yanı başında, bol virajlı bir yolda hızla ilerliyorsunuz. Hız göstergesi en üst değerde... Ve farlarınız kapalı... Doğal olarak farlarınızı açmanız gerekir değil mi? İşte bilim de bunu yapmak ister. Riskleri ve tehlikeleri insanlığa göstermek için farlar verir bize”*

09.07.2025 tarihinde yürürlüğe giren 7552 Sayılı İklim Kanunu hazırlanırken bilimin verdiği far ışığından ne derece faydalandı? Kamuoyunda oluşan çekinceler giderilebildi mi? Yoksa bu yasa bir rant yasası mıdır? Yazının sonunda bu sorulara yanıt bulacağınızı umuyorum.

Dünyamız yaklaşık 4,5 milyar yaşındadır. Sanayi Devrimi olarak kabul edilen 1760'lı yıllara değin doğal yollarla yani okyanuslardan, topraklardan, bitki örtüsünden, volkanlardan ve orman yangınlarından oluşan sera gazı emisyonu (salınımı) bir sorun oluşturmamıştır. Çünkü denizler ve ormanlar aynı zamanda salınımların büyük bir kısmını emerek doğadaki sera gazı miktarını sabit tutmuştur. Ama Sanayi Devrimi ile insan eliyle doğaya salınan sera gazı miktarı artmış, Dünya'nın ortalama sıcaklığı 1,2 °C derece yükselmiştir. Bilimsel verilere göre 2 °C'lik artış eşittir. Önlem alınmazsa bu değer aşılacak, Dünya'nın ekolojik dengesi geri dönmeyecektir. Unutulmamalıdır ki (ekoloji) çevre dengesi bir bütündür ve

Dünya'nın dolayısıyla insanlığın geleceğini doğrudan etkileyen bir unsurdur. O nedenle köprüden önce son çıkış olarak niteleyeceğimiz 2°C'yi çevre bilimcilerce sınır değer olarak kabul etmiştir. Çünkü 2°C'lik üstünde doğanın kendisini toparlaması mümkün değildir.

Kısaca; Dünya'nın 4,5 milyar yıl boyunca kendi kendine sağladığı iklimsel ve çevresel dengeyi insanlık 250 yılda yok etmek üzeredir. Aslında “İklim Krizi” son 250 yılın bedelidir.

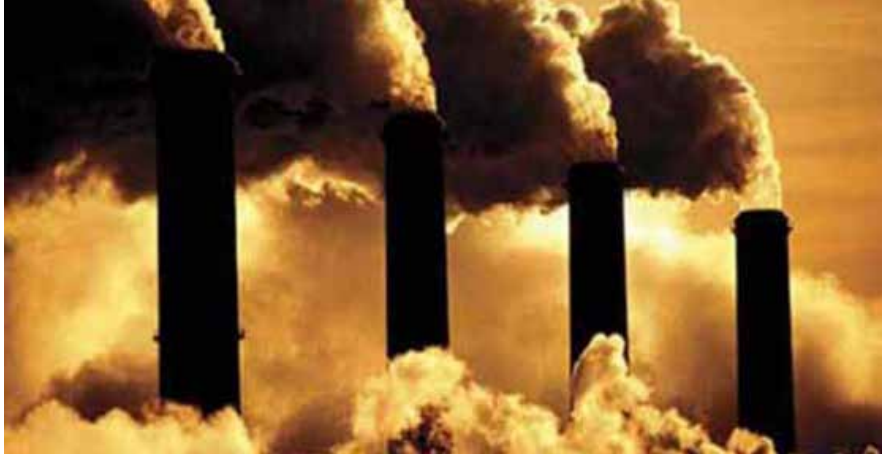
Ama krizin varlığını tüm dünya aynı biçimde algılamamaktadır. Özellikle sağ siyasetin baskın olduğu, kapitalist ülkelerde iklim krizi tüm bilimsel verilere karşın reddedilmektedir. Çünkü sağ ideolojilerin temelinde bireysel refah, maddi kazançlar ve bitip tükenmeyen kar güdüsü egemendir. İklim krizinin önlenmesine yönelik yasalar, yaptırımlar kapitalistlerin çıkarına karşıdır. *Donald Trump*'ın ilk başkanlık döneminde ABD'nin Paris İklim Anlaşması'ndan çıkma nedeni budur.

Sağ ideolojilerle işimiz olmadığına göre yazımızın yönünü iklim krizine karşı dünyada yapılan sancılı mücadelelere çevirip büyük ve önemli aşamalara bakalım. Bunlar:

1. Bilimsel Farkındalık Dönemi: 1972 – *Stockholm Konferansı (BM İnsan Çevresi Konferansı)*: İlk kez çevre sorunları küresel bir politik gündem haline geldi. İklim değişikliği öncelikli görülmesi de çevre bilincinin temeli atıldı. 1988 – *IPCC'nin Kuruluşu (Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli)*: BM tarafından kurulup iklim değişikliği bilimini, etkilerini ve çözüm yollarını değerlendirmekle görevlendirildi.

2. İlk İklim Anlaşmaları: 1992 – *Rio Zirvesi ve UNFCCC (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi)*: Taraf ülkeler, sera gazı salınımlarını “tehlikeli” seviyenin altında tutma hedefini belirledi. Ancak bağlayıcılığı yoktu. 1997 – *Kyoto Protokolü*: İlk kez gelişmiş ülkelere yasal olarak bağlayıcı sera gazı azaltma hedefleri getirdi. Ama ABD imzalamadı, gelişmekte olan ülkeler de yükümlülük almadı.

3. Kyoto Sonrası ve Gönüllülük Esasına Geçiş: 2009 – Kopenhag Zirvesi: 2°C hedefi üzerinde fikir birliğine varıldı, ancak bağlayıcı bir anlaşma olamadı. Gelişmiş ülkeler, 2020'ye kadar yıllık 100 milyar dolar iklim finansmanı sözünü verdi. 2010 – Cancun Anlaşmaları: 2°C hedefi resmi olarak kabul edildi, ülkeler gönüllü olarak salınım azaltma planlarını sundu. 2012 – Doha Değişikliği: Kyoto Protokolü'nün ikinci taahhüt dönemi (2013–2020) belirlendi. Katılım çok sınırlı kaldı. 2014 – Lima Eylem Çağrısı: Paris'te imzalanacak anlaşma için temel metin oluşturuldu. Ülkelerin kendi belirlediği katkıları için (NDC) bildirim sunumu oluşturuldu.

4. Paris Anlaşması'nda (2015): 2°C'nin altında, tercihen 1,5°C hedefi kondu. Tüm ülkelere Ulusal Katkı Bildirim (NDC) verme koşulu getirildi ve beş yılda bir hedef güncellemelerin yapılması istendi. Bağlayıcı ceza konmasa da şeffaf izleme mekanizması koşulu eklendi. Yüzyılın ikinci yarısında net sıfır salınım hedefi kondu. (7552 sayılı yasada bu hedef 2053'tür.)

En etkili adım 2015 Paris Anlaşması'dır. Günümüzde de geçerlidir. Ancak anlaşmanın yaşama geçirilmesinde birçok zorluklar yaşanmaktadır. Bunlar; NDC Teslimi: Kısmen uygulansa da birçok ülke hedeflerini zamanında sunamıyor, gecikiyor. Finansman: Artıyor ama yeterli değil. Kaynak Kullanımı: Gelişiyor ama kapasite artırımı şart. Uygulama Gözetimi (PAICC): Kontrol ve uyumda etkili bir araç olarak faal. Ancak sorgulanması gereken noktalar var. Bilimsel Kriz Sinyalleri: Hedeflerin kaçırılma riski artıyor. Acil eylemler şart.

Her şey anlaşma mı?

Herkesin bildiği gibi devletlerin iklim krizindeki sorumlulukları eşit değildir. Yaşanan

ve gelecekte yaşanacak sorunların kaynağının temeli bu eşitsizliktedir. En çok sera gazı yayılımı yapan devletler; %34 ile Çin, %12 ile ABD, %7,6 ile Hindistan, %6,1 ile Avrupa Birliği ülkeleri (AB), %5 ile Rusya'dır. Kaba bir hesaplama toplam sera gazı salınımının yarısından fazlası üç beş ülkeye yapılmaktadır. Ama bu sayılar sorunun önemli bir yönünü gözlerden saklayabilir. Bir de kişi başına düşen salınım miktarlarına da bakılması gerekir. Çünkü bu veri, bir ülkedeki ortalama bir bireyin iklim krizine ne kadar olumsuz katkıda bulunduğunu gösterdiği gibi o ülkenin tüketim alışkanlıklarının, yaşam tarzının çevreye verdiği yükü daha net ortaya koymaktadır. Kişi başına düşen yıllık sera gazı salınımı yaklaşık olarak ABD'de 15-18 ton, Rusya'da 11-12 ton, Çin'de 8 ton, AB'de 6-7 ton, Hindistan'da ise 2-3 tondur.

Görüldüğü gibi sıralama önemli oranda değişmiştir. ABD toplam salınımında ikinciyken kişi başına düşen salınımında açık ara ilk sıradadır. Bu, Amerikalıların yüksek enerji tüketimi ve fosil yakıtına dayalı bir yaşam tarzını benimsedikleriyle ilişkilidir. Rusya'da benzer durumdadır. Ülke ekonomisi büyük ölçüde petrol ve doğal gazla dayanmaktadır. Hindistan'da ise tersi bir durum vardır. Toplamda ülke üçüncüyken kişi başına salınımında ise gerilerdedir. Çin yüksek nüfusu nedeniyle oldukça geriye düşmüştür. AB ülkeleri ise son yıllarda uyguladıkları yeşil politikalarla oldukça dengeli bir yerde olup yıldan yıla salınım oranlarını düşürmektedirler.

Görüleceği üzere sanayileşen ve sanayileşmiş ülkelerin insanlığın başına sardığı "iklim krizi"nde sorumluluğun adil şekilde pay edilmesi, çözüme yönelik katkıların da bu paya göre bölüşülmesi gereklidir. Ama kapitalistler her zamanki gibi bu konuda da ellerini yıkayıp kenara çekilmekte, sorumluluktan kaçmaktadırlar. 2015 Paris Anlaşması'nın maddelerinin uygulanamamasında bu durum somut biçimde görülmektedir.

Türkiye'nin iklim kriziyle sınanması?

Türkiye iklim krizinden en sert biçimde etkilenmektedir. Bunun coğrafi, ekonomik, toplumsal ve yönetsel olmak üzere birkaç başat nedeni vardır. A) *Coğrafi Nedenler*: Ülkemiz Akdeniz Havzası'nda bulunmaktadır. IPCC raporları bu bölgeyi "iklim krizinin sıcak noktası (hotspot)" olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Karadeniz'in nemli iklimi, İç Anadolu'nun kurak yapısı, Akdeniz ve Ege'nin sıcak yazları da iklimsel çeşitlilik sergilemektedir. Yani aynı anda kuraklık, sel, don, fırtına gibi farklı doğa olayları sıklıkla yaşanabilmektedir. B) *Jeomorfolojik Özellikler*: Dağlık ve eğimli araziler heyelan riskini arttırmaktadır. Uzun kıyı şeritleri, deniz seviyesindeki yükselmeleri ve fırtına kabarmalarını açık hale getirmektedir. C) *Ekonomik Nedenler*: Tarım ve hayvancılığa bağımlılık nedeniyle gıda üretimi, özellikle kuraklık ve don olaylarından ciddi biçimde etkilenen ekonomik açıdan kayıpları ciddi boyutlara getirmektedir. Örneğin Malatya kayısı, Rize çayı, Trakya ayçiçeği gibi "yerel ürünler" iklim dalgalanmalarına duyarlıdır. D) *Enerji Politikaları*: Türkiye hâlâ kömür ve fosil yakıtlara dayalı enerji üretimi yaptığı için hem sera gaz salımını artırmakta hem de dışa bağımlılığını güçlendirmektedir. E) *Kentsel ve Nüfus Yoğunlaşması*: İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde betonlaşma ve yanlış kent planlaması, sıcak hava dalgaları ve sellerin etkisini ciddi oranlarda katlamaktadır. Yine aynı biçimde 85 milyonu aşan ülke nüfusu, su ve enerji tüketimini hızla artırmakta, kaynakların kırılganlığını büyütmektedir. Dahası iklim krizinden en çok dar gelirli kesimler, tarım işçileri ve afet bölgelerinde yaşayan-

lar etkilendiği için bu durum göç dalgalarını tetiklemektedir. F) *Yönetsel ve Politik Nedenler*: Plansız kentleşme ve altyapı eksiklikleri sellerin büyük can kaybına yol açmasının önemli nedenlerinden biridir. Orman ve su kaynaklarının yönetimi, orman yangınlarıyla mücadelede lojistik sorunlar, su havzalarının sanayi ve inşaat işleri için daraltılması da yine yönetsel sorunların altında önemli yer tutmaktadır.

Görüldüğü gibi hem küresel iklim sistemi hem de kentleşme, enerji politikaları, tarım bağımlılığı bir araya gelince ülkemiz iklim krizinin odağındadır. Yaşanan birkaç felakete bakarsak: 2021 "Kara Yaz" adı verilen orman yangınlarında Manavgat, Marmaris, Bodrum, Köyceğiz'de toplam 140 bin hektar alan yanmış, 9 kişi yaşamını yitirmiştir. 2025 yaz ayları bitmeden, bugüne değin çıkan orman yangınlarında 80 bin hektar alan yanmıştır. 2018'de Ordu, 2020'de Giresun'daki sellerden ötürü köprüler yıkılmış, insanlar ölmüş, şehir merkezleri hasar almış, fındık üretimi büyük darbe yemiştir. 2012'de Kastamonu, Bartın, Sinop illerindeki sellerde 97 kişi ölmüş, yüzlerce bina yıkılmıştır. 2023 Şanlıurfa ve Adıyaman selleriyle deprem çadırlarını sular basmış 20'den fazla insan ölmüştür. 2007'de büyük kuraklık olmuş tarımda %15 üretim düşmüştür. 2019'da İstanbul'da barajlardaki su düzeyi %30'un altına inmiştir. 2024'te İç Anadolu ve Güneydoğu kuraklığı ile buğday ve mercimekte %20 kayıp meydana gelmiştir. 2012'de kar fırtınasıyla İstanbul'da yaşam günlerce felç olmuştur. 2017 zirai don ile kayısı ve fındık üretiminde milyarlarca kayıp oluşmuştur. 2022 Erzurum zirai donuyla hayvancılık olumsuz etkilenmiş, 2025 Nisan zirai donuyla da neredeyse tüm ülkede tarımsal ürünler darbe yemiş üzüm, kayısı, elma, karpuz üretimleri rekor düzeyde düşmüştür. 2021 Marmara Denizi müsilaj oluşumuyla deniz salyası tüm ekosistemi tehdit etmiş, balıkçılık büyük kriz yaşamıştır. 2023 Karadeniz fırtınasıyla Rize ve Trabzon'da kıyı yollarını deniz yutmuştur.

Örnekleri artırmak mümkün olduğu gibi gelecekte afetlerin süreceğini öngörmek de

zor değildir. Bilimin ışığında idari önlemlerin alınmasının yanında toplumsal bilincin de geliştirilmesi şarttır.

Neden canhıraş yasa çıkardık?

Türkiye'deki iklim krizine yönelik çalışmalar dünyadaki gelişmelerle az çok paralellik taşır. En azından STK'ların, üniversitelerin öncülüğünde bürokrasiyi ittirerek... Örneğin; 2004 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (BMİDÇS) taraf olunmuş ve bu anlaşma kapsamında ilk ulusal bildirimler yayımlanmaya başlanmıştır. 2009 yılında Kyoto Protokolü'ne taraf olunmuştur. 2010-2023 yılları arasında "*Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi*" ve "*Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı*" gibi belgeler hazırlanarak iklim değişikliğiyle mücadele için yol haritası oluşturulmuştur. 2015 Paris Anlaşması'nı Türkiye 2016 yılında imzalamıştır. Ama meclis onayı için uzun süre beklenmiş ve ancak 2021 yılında onay verilerek küresel iklim rejimine tam olarak katılmıştır. Ülkemiz adına sunulan ilk NDC raporunda 2030 yılına kadar salınımlarda artıştan %21 azalım hedefi verilmiştir. Diğer ülkeler mevcut salınım üzerinden azalma hedefi koyarken bizim artışın %21 azaltılmasını hedef koymasın eleştiri konusu olmuştur. En son Paris Anlaşması'nın zoruyla "*2053'te net sıfır salınım*" hedefi yasada yer almıştır.

Şimdi yazımızın başında sorduğumuz sorunun yanıtını vermeye çalışalım ve *7552 Sayılı İklim Kanunu*'na biraz bakalım.

Yasa çıkmadan ve çıktıktan sonra epey tepki toplamıştır. "*Kölelik Yasası*", "*Hayvancılık bitirilecek*", "*Yapay et fabrikaları kurulacak*" gibisinden savlar öne sürülmüş, iş seyahat özgürlüğünün kısıtlanacağına kadar götürülmüştür. Bu senaryolarla distopik bir gelecek çizilmektedir.

Şimdilik kaydıyla konuya iyi tarafından bakalım. Yasanın ana amaçlarından biri 2053 yılına dek Türkiye'nin karbon salınımının net sıfır (0) olmasıdır. Bu amaç tabii ki hiç karbon yayılmayacak demek değildir. Kullandığımız teknolojiyle bu olanaksızdır zaten. Burada amaç aşırı karbon yayan eski sistemlerin yeni

nesil, doğa dostu teknolojilerle değiştirilmesidir. Özellikle enerji üretiminde kömür, petrol gibi doğaya zarar veren kaynaklar yerine güneş, rüzgar, az biraz nükleer gibi doğaya daha dost kaynakların devreye alınmasıdır. Bu amaç için kamuda ve özel sektörde bir dizi önlem alınarak mevcut karbon salınımının nötrlenmesi (negatif-pozitif etkilerin eşit olması) için daha yeşil enerjilerin kullanılmasının özendirilmektedir. Geri dönüştürülebilme, eski kaynaklardan üretilenlerin kısıtlanması, daha çok ağaç dikilmesi gibi eylemlerle doğaya yapılan negatif etkilerin pozitive dönüşeceği öngörülmüştür. En geç 2053 yılında bu nötrleşme hedefine ulaşılması planlanmıştır. Böylelikle Türkiye olarak Dünya'ya bindirdiğimiz salınım yükü hafifleyecektir. Yasada madde madde sektörlerin alacağı önlemler açıklanmaktadır. Örneğin; Madde 6'da ülkemizin sahip olduğu zengin biyolojik çeşitlilik ile genetik kaynakların korunması amaçlanmaktadır. İklim değişikliğine karşı adeta bir müttefik ve tampon bölge görevi gören bu alanların korunması ve sürdürülebilir yöntemi iklim değişikliğine uyumlu modern bir araçtır. Madde 7'de bölgenin ihtiyaçlarına göre hazırlanacak yerel iklim değişikliği eylem planlarının tüm yerel yönetimleri içine alarak bütüncül ve iş birliği ile hazırlanması hedeflenmektedir. Madde 14'te sera gazı salınım (emisyon) izni olmadan faaliyet gösteren işletmelere yönelik yaptırımlar belirlenmektedir.

İyi niyetle bakıldığında hepsi de çok güzel maddelerdir. Kirlilik azalsın, halk bilinçlensin, denetimler artsın, hepimiz kırlarda el ele koşalım düşleri kurulsun, maddeleridir değil mi?

Şimdi şeytanın avukatlığına soyunalım ve yasanın gri yerlerine bakıp kimi sorular soralım.

Yasada maddelerin içeriği ve hedefleri çok geniş ele alınmış olsa da maddelerin nasıl uygulanacağına yönelik ayrıntılar çok azdır. Örneğin;

14. maddede; rapor vermeme, tahsilat eksikliği, vb kusurlara 120.000 TL ile 2,5 milyon para cezası, faaliyet durdurma cezası gibi yaptırımlar vardır. Ama işletmeler aç-

sından bir ayırım vurgulanmadığı için bir mahalle fırını ile deli gibi karbon yayan fabrika aynı şekilde değerlendirilebilecektir. Büyük işletmelerin ne kadar karbon saldıkları, ne gibi önlemler aldıkları, üretimin hangi aşamasında hangi tür raporlamanın yapacakları konusunda yeterli altyapıları ve sermayelerinin olduğunu varsaysak bile aynı yönergeye zorunlu tutulan küçük işletmelerin, küçük esnafın bu işlerin altından kalkamayacağı açıktır. Kısaca bu dönüşüm kimleri kapsayacak? Sınır nerededir? Net değildir. O zaman insanın aklına şu soru geliyor. Bu yasanın, kimileri için kar, kimileri için zarar ve baskı yolu olması amacıyla kullanılmayacağını garanti var mıdır?

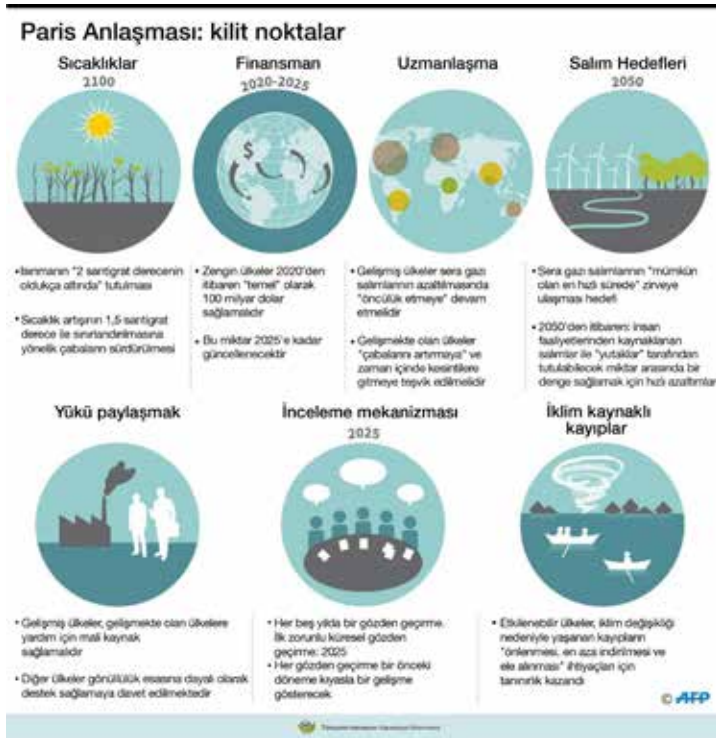
3. maddede "*Kamu yararı gözetilerek alınacak tüm iklim tedbirlerine tüm gerçek ve tüzel kişiler uymak zorundadır*" denmektedir. Ucu çok açık bir maddedir bu da. "*Kamu yararı*" geniş ve tanımsız bir isim tamlamasıdır. Temelde sanayi için hedeflenmiş olsa da bu madde sayesinde komplo olarak gördüğünüz her şeyin kapısı açılabilir. Açılmaz mı? Çünkü maddenin ucu açıktır. Fabrikaların bacasına filtre takılсын diyen bu kanun önce masumdur ama iki gün sonra "senelik 10 ton karbon salınım kotası olanlara ek bir yatırım maddesi konur" ve belki de alışverişi, seyahati engelleyen unsurlar eklenebilir. Neden eklenmesin? Başka yasalarda bu oldu mu? Oldu. Yasanın ucu açık olduğu için bu tip eklemelerin yolu her zaman açıktır.

6. maddede "*Tarım sektöründe iklim değişikliğine dirençli, doğadan ilham alan, uygun maliyetli, aynı anda çevresel, sosyal ve ekonomik fayda sağlayan faaliyetlerin uygulanması amaçlanır*" denmektedir. Kulağa hoş gelen, modern ve sürdürülebilir tarımın önünü açacağına inanılan bu madde için belki de ilk akla şu sorunun gelmesi gerekir: "İyi de nasıl adımlar?" Sıkıntıyı somutlayabilmek için örneğini verelim. Yakın tarihlerde kimi Avrupa ülkelerinde hayvancılık sektörünün yaydığı nitrojen oksit ve amonyak miktarları için bir kota konmuş ve kotayı aşan çiftçilere hayvan başına para cezası getirilmiştir. Ama ilgili yasa aynı bizde olduğu gibi ucu açık

çatı maddelerinden oluşturulmuştu. Sonra hükümet bu maddeyi hızla uygulamak istedi. Çiftçiler buna hazırlanamadı. Tek çare çiftçinin hayvan sayısını azaltmasıydı. Yoksa ciddi para cezaları ödeyeceklerdi. Sonuç; geri dönüşü güç zararlar ve krizler ortaya çıktı. Benzer durumun bizde de olmayacağını söyleyebilir miyiz? Bizim çiftçimizden belki yüzlerce kat daha refah içinde yaşayan, sermayesi güçlü Avrupa çiftçisi bile bu tip ucu açık yasalar karşısında zorda kalıyorsa bizde neler olmaz acaba? Ya da birileri başkalarının dezavantajını avantaja çevirebilir mi? Başka türlü sorarsak; bugün kasaplarda 750-1.000 TL/kg arası olan etin bir, iki ayda 4.000 TL/kg'a çıkmamasının garantisi var mı?

Yasanın sordurduğu bir diğer önemli soru da denetleme mekanizmalarının şeffaflığıdır. Bu konunun da nasıl uygulanabileceğine yönelik ayrıntı yoktur. Oysa kurumların nasıl yozlaştığını oldukça iyi biliyoruz. Eğer benzer durum bu yasanın denetleme kurumlarında oluşursa küçük keyfi hatalarda bile yandaş işletme, yandaş olmayan işletme ayrımı yapılabilir. Koskoca fabrikaların kapısına mühür vurulabilir. Küçük işletmeler kontrol altına alınmaya çalışılır. Böyle bir olasılık var mıdır? Tabii ki... Benzerlerini o kadar çok gördük ki? Çözüm: Çok basit. Tam şeffaflık ve sıkı denetimler.

Şimdi okuyucuma önce ufak bir bilgi verip ardında da bir soru sormak istiyorum. 21-25 Şubat 2022 tarihlerinde yani 7552 sayılı yasa çıkmadan üç yıl önce Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nca Konya'da bir "*İklim Şurası*" (çalıştay) düzenlendi. Kamudan, üniversitelerden ve STK'lardan birçok bilim insanı, bürokrasiden yetkililer bu çalıştaydaki "Sera Gazı Azaltım, Bilim ve Teknoloji, Yeşil Finans ve Karbon Fiyatlama, vb adları olan toplam 7 komisyonda görev aldı. Çalıştay sonunda da "*İklim Şurası Tavsiye Kararları*" adı altında bir sonuç bildirgesi yayınladı. (Ek-1) 7552 sayılı yasa ile bu bildirgeyi karşılaştırdığımızda çok benzer madde ve cümle kalıplarını görebiliriz. Neredeyse kelime kelime aynı iki metin vardır karşımızda. Şimdi sorumuza gelelim. İçinde birçok bilim

insanı ve bürokrati barındıran komisyonlarda yazılan maddelerin ucunun açıkta bırakılması mümkün müdür? Hangi bilim insanı, işini tam yapan bürokrat nedenini, çözümünü ve uygulama ayrıntısını açıklamadan, bilimsel verileri kullanmadan bir karar maddesi yazar? Yanıtımız açıktır. Bu çalıştayın amacı; yasa yapıcıya yol gösterme, iklim üzerine bilimsel konuları tartışmak değil siyasal bir adım atmaktır.

Günümüzde 7552'ye karşı yapılan eleştirilerin, direnişlerin içeriğinde yer alan distopik birçok senaryo saçma olmayabilir. Gerçekleşebilirler. Çünkü yasal kılıflar hazırlanmıştır.

Neden canhıraş anlaşıldı mı?

Son durum: Paris Anlaşması aksıyor?

Paris Anlaşması özet olarak "Gelişmekte olan ülkelerin çıkaracakları yasalar, onların sanayilerini etkileyecek, daraltacak, gelişme hızını kesecektir. Bu zararı iklim krizinin çıkmasında büyük sorumluluğu olan gelişmiş ülkeler ellerini ceplerine atarak zararları giderecek oranda para vererek destek olmalıdır" demektedir.

Ama gelişmiş ülkelere çıkan maliyet çok yüksektir. "Net sıfır salınım" hedefini ABD 2050, Çin 2060 yılı olarak belirlemiştir. Bu, Çin'de ya da ABD'de milyarlarca dolar yatırımın son derece hızlı ve kısa zamanda bu dönüşümlere aktarılması demektir. Gelişmekte olan ülkelere yardım edilmesi de üstüne ortaya ekonomik bir kaos çıkmıştır. Yıllarca dünyayı sömüren gelişmiş ülkelerin gelişmekte olanlara yardım etmek istememesi sonucu az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler de masrafa girmekten kaçınmaya başlamışlardır.

Sonuç: Sorun dünyada para, Türkiye'de ise siyasi ve ekonomik ranttır. İşin en acısı bu kafa ile gidilirse insanlık olarak kötü ve yıkıcı yıllar çok yakındır.

Köprü çok yakın.
Doğa affetmez.

Kaynakça:

- 1- İklim Şurası Komisyon Tavsiye Kararları linki (Erişim Tarihi: 28.08.2025)
<https://www.csqb.gov.tr/Media/xnylrhpr/iklim-%C5%9Furas%C4%B1-sonu%C3%A7-bildirgesi.pdf>
- 2- 7552 Sayılı İklim Kanununun Linki (Erişim Tarihi: 22.08.2025) : <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y3/KanunMetni/c72efad5-63d6-4276-9998-58212adcf8b9.htm>
- 3- WEB (Gerçeği Bul) : İklim Değişikliği: Gerçek mi, aldatmaca mı? (Erişim Tarihi:22.08.2025)
<https://www.youtube.com/watch?v=klgDMF4H-cAw>
- 4- WEB (Gerçeği Bul): İklim Kanunu meclisten Geçti. Şimdi ne olacak? (Erişim Tarihi:22.08.2025)
<https://www.youtube.com/watch?v=e46f9M65hhE>
- 5- 2023 Global Carbon Budget Raporu
- 6- National Inventory Reports 2024
- 7- World Energy Outlook 2024
- 8- CO2 Emissions in 2023

Bir Eğitim Devrimcisi
İsmail Hakkı Tonguç*
Yaşamı, Öğretisi, Eylemi

Gülay YEŞİLİPEK

*Engin Tonguç; babası, Büyük Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç'un, köy enstitülerini kurma, yaşatma mücadelesinin bir tanığı olarak bu kitabı kaleme almış, bizlere çok değerli bir miras bırakmıştır.***

Kitabı yayımlayan Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği, Sunuş yazısında kitabın önemini şu satırlarla çok güzel belirtmiştir:

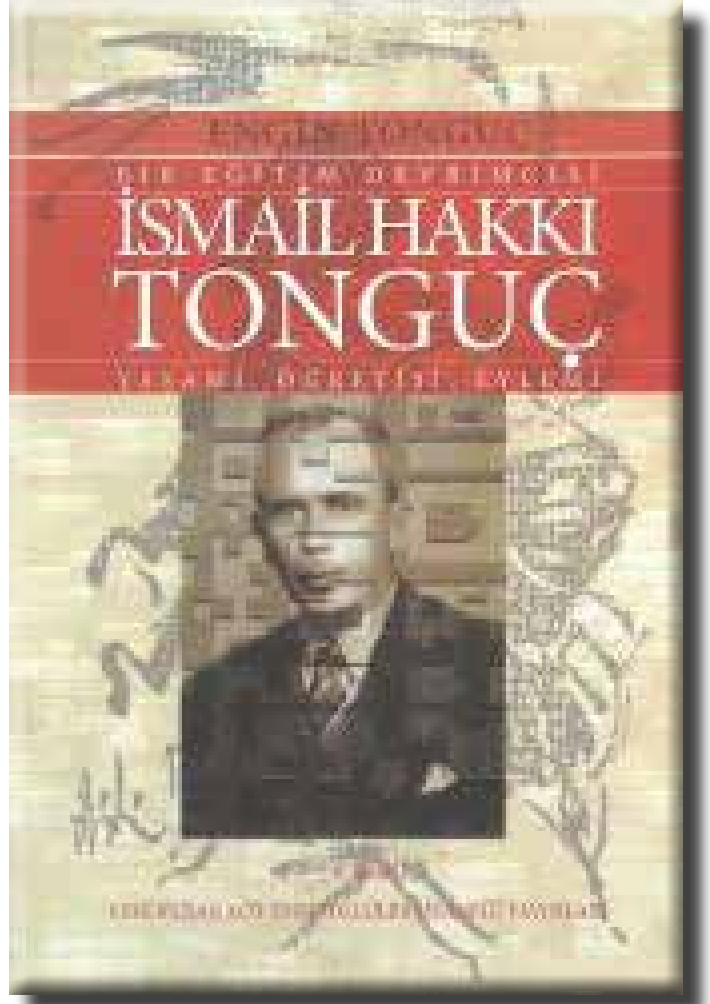
Sunuş: ...Bu Kitap ve Tonguç İçin Birkaç Söz

"Tarih yaparken geride hep sevgi, saygı ve hayranlıkla bırakılan bir kurum ve bu kurumun oluşumunda en etkin rol oynayan bir insan olmak... İşte İsmail Hakkı Tonguç'un gerçekleştirdiği buydu.

1930'lu yılların sonunda Köy Eğitim Kursları ile başlayan köyü canlandırmaya yönelik büyük deney, Köy Enstitüleri ile onyedibini aşkın öğretmen, sağlıkçı yetiştirilerek tamamlanmıştı. Belki tamamlanmış sayılmaz, geleceğin 'Bölge Üniversiteleri', 'inceleme-araştırma merkezleri' olmaya yönelik Yüksek Köy Enstitüleri ile salt eğitim sorununun çözümü değil, geri üretim yaşamının kökten değiştirilmesi tasarlanmıştı. Öğrencilikle-emekçiliği

birleştiren, kendisi üreten, yardımlaşmayı öğreten, onlara mutluluk duyacakları koşulları sağlayan ve sonuçta da 'kendileri' olmasını sağlayan yaşam alanlarıydı Köy Enstitüleri. Her bir enstitü müzik ve tiyatro çalışmalarıyla birer köy konservatuarıydı ayrıca. Tonguç 'Enstitüler, içinde yaşayanların ortak malları ve ortaklaşa yönettikleri yıkılmaz kurumlar durumuna gelmeli' diyordu. Olmadı...

Toprak ağalarıyla sarmaş-dolaş gelişen gerici, tutucu, sağ güçlerin saldırıları, karamaları, dünyada gelişen yeni dengeler gelişmeyi, bir uygarlık projesini durdurdu. (...) Yirmi bir bölgede her biri kültür-eğitim kenti enstitüler, köy üniversiteleri yükselecek; işliği, dersliği, uygulama alanıyla küçük bir enstitü gibi olacak köy okullarının artmasıyla günümüzün bu eğitimsiz-karanlık dünyası olmayacaktı... Düşünce, tasarım buydu... Kaldı

ki, Köy Enstitüleri kapatıldıktan sonra bile hizmet ettiği bölge halkının kalbinde hep yaşamıştır.

Köy Eğitim Kurşları, ardından kısa bir deney olan Köy Öğretmen Okulları ve asıl amaçlanan Köy Enstitüleri günümüz ve geleceğin çağdaş eğitiminin anahtarı iki temel özelliği içeriyordu: Kişilik eğitimi ve demokratik eğitim. O nedenle Tonguğ haklı olarak, adı ne olursa olsun bu öz değışmediği sürece yeni okulların açılabilmediğini belirtmişti.

Köy Enstitülü çıkışlı öğretmen, Cumhuriyetin köyde temsilcisi ve köy kalkınmasının öncüsü olduğu kadar, sanat, bilim dünyasının da etkin insanı oldu. Öğretmen örgütlenmesini, sendikalaşmayı başardı. Tonguğ'un kendi halkına/köy çocuğuna güveni yaptığı işler ve savaşımrlarla örneklendi.

(...)

Köy Enstitüleri yaşamı özgünlüğü ile 6-7 yıl sürdü, bilindiği gibi eğitsel-sosyal, kültürel, pedagojik, hatta ekonomik etkileri, yazın dünyasına armağan ettiği gür ve özgün sesler hiç bir kurumun yapamadığı kadar güçlü oldu... (...)

Tonguğ üzerine çok şey yazıldı. Bundan sonra da yazılacaktır.

Ancak onun yaşantısının yakınlıktan öte, 'yaşamının gerçek anlamı'yla tanıklığıyla sezen ve bilen, bıraktıklarını ve belgelerini titizlikle değerlendiren Dr. Engin Tonguğ tarafından yazılması önemlidir. Köy Enstitülerine giden o zorlu, uzun, zahmetli ve sonuçları etkili yolu doğru ve belgesel nitelikte bu yapıtta buluyoruz. Bu yolu açan insanı ayrıntılarıyla bu kitapta tanıyoruz..."

* Engin Tonguğ, *Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguğ Yaşamı, Öğretisi, Eylemi*, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, 2007, İzmir.

** Engin Tonguğ, aynı zamanda babasından kendisine kalmış belgeleri, kitapları, her türlü yazılı metin, fotoğraf, film ve ses kayıtları ile kişisel eşyalarını korumak, gelecek kuşaklara ulaştırarak amacıyla 29 mart 2011'de İsmail Hakkı Tonguğ Belgelediği Vakfı'nı kurmuştur.

GÜVERCİN

Şükran CEYHAN

İş çıkış saatlerinin yoğun telaşı, kasvetli bir sonbahar akşamı, dev bir mknatısın çekimine yönlenen demir tozlarını andıran insan karaltıları kentin metrolarına, iskelelerine, duraklarına koşturuyordu. Zeynep, tadilat için verdiği perdeleri iki koca poşete tıkıştırmış halde durakta, evde bekleyen çocuk bakıcısını düşündükçe, sabırsızlıkla saatine bakıyor, boş bir minibüs bulup kendini bir an önce evine atmak istiyordu. Nihayet içi üst üste balık istifi gibi insan dolu bir minibüs durağa yaklaştı. İçerden duraktaki insanlara sıkıntıyla bakan yolcuları gören Zeynep, binmedi. Sonra gelen ve ondan sonraki de hınca hınç insan doluydu. Duraktaki artan kalabalığa bakarak, beklemek yerine, elindeki koca poşetlerle ilk gelen minibüse attı kendini. "Pardon, kusura bakmayın" diye gülümseyerek, sıkılganlıkla itiş kakış ilerlemeye çalışırken, özüne anlayış bekler gibiydi ayaktaki yolculardan, ama bir karşılık alamadı. Sanki duvara söylemiş gibi, kendi sesi kendisine çarpıyordu. Ayakta birilerine yaslanmamaya çalışarak yere bıraktığı poşetleri bacaklarının arasına sıkıştırdı. Dengede durabilmek için bir eliyle minibüsün tavanına tutunmaya çalışırken, diğer eliyle cüzdanını güçlükle buldu çantasından, parayı zor bela, önünde inşaat kolonu gibi dikilen, enine iri adamın omzunun üzerinden aşırarak, uzattı şoföre. Ayakta da olsa minibüse binmenin yorucu mücadelesini kazanmanın geçici rahatlığıyla, minibüsün kirli camından dışarının devinimini seyretti kendini. Trafik ağır ağır iler-

ken gri, donuk İstanbul sonbaharının erken gelen hüznü içinde görünüyordu sanki her yer... Devasa binaların yanında nerdeyse sayılı denem ağaçların çoğu yapraklarını dökmüş, betonlar içindeki şehir, sanki daha çok grileşmiş, taşlaşmış, çıplak, donuk renksiz bir görüntü içindeydi.

Birilerini itip kakarak şakalaşan birkaç erkek öğrenci grubu dışında hayata dair hiçbir belirti yok gibiydi. Acaba biri bir başkasına gülümser mi? Ya da güzel bir bakış yakalar mıyım diye seyrediyordu Zeynep... Ama nafile... Soğuk, donuk hava aynı şekilde insan ruhuna da işlemişti sanki. Minibüs şoförünün sinirle bastığı korna sesiyle dikkatini içerdeki sus pus duran yolculara çevirdi. Cam kenarında oturanlar tamamen kafalarını dışarı çevirmişler, sanki vücutları da dışardaymış gibi kibirli bir vücut dili sergiliyorlardı. Koridor kenarındakiler, direkt önlerinde oturanların enselerine odaklanmışlar ne sağa ne sola bakıyorlardı. Ayaktakiler ise üçüncü mevki yolcuları olarak konumlarından oldukça rahatsız, birbirleriyle hiçbir temas olmaması için diken üstünde ciddi bir yüz ifadesiyle tutundukları yerde katılmış, kasap vitrinine asılmış et kütlesini andırıyorlardı. Zeynep belki ben de dışardan aynen böyle görüyorum diye geçirdi içinden gülümseyerek. Ama bu üç gruptan da hiçbirine ait olmadığını biliyordu. Kalabalıklar içinde yapayalnız kalmak, kimsesiz olmak duygusu içini ürpertti bir an... Büyük şehirlerin kalabalığı, telaşı, yalnızlığı da büyük oluyordu besbelli. Oysa altı ay önce İstanbul'a tayinlerinin çıktığını duyduğunda ne çok sevinmişti. Bir sürü şey hayal etmişti bu şehirdeki yaşamlarına dair. Ama bu büyük kaosu içinde kaybolacağını, yalnızlığı iliklerine dek yaşayacağını, bilmiyordu "Bu kadar kalabalığın içinde tüm bu insanlar birbirlerine değmemeyi nasıl başarıyorlar?" diye düşündü. Yeni okulunun öğretmenler odası geldi aklına. Herkes birbiriyle kanlı bıçaklı gibiydi. Asık, gülmeyen suratlar... Çoğu kez Zeynep'in selamlarını da duymamazlığa getiriyorlar, samimiyet kur-

mamak için mesafeli davranıyorlardı. Taşradan gelen birini küçümser gibiydiler. Zeynep orada da fark edilmek ve kabul görmek için mücadele veriyordu.

İneceği durağa yaklaşmıştı, birden daldığı düşüncelerden silkindi, telaşla şoföre: "Köşede inebilir miyim lütfen?" diye seslendi yumuşak bir ses tonuyla. Birkaç dakika içinde minibüs ani bir frenle arkadaki insanları öne doğru silkeleyerek "ZINK" diye durdu. Zeynep önündeki inşaat kolonuna çarpmamak için kendini zor tuttu. Hacimli poşetleriyle müsaade isteyerek, itiş kakış, zorlukla minibüsün kapısına ilerlerken, "cık cık" sesleri ve asık suratlı yolcuların arasından sıyrılarak nefes nefese kaldırılma zor attı kendini. Şöyle bir soluklanmak için durup etrafına bakarken, az ilerisinde ada şeklindeki meydana yem yiyen bir grup güvercin ve hemen biraz ilerisinde ise kocaman kanatlarını beyaz bir çarşaf gibi açmış bir martının küçük bir güvercine saldırdığını gördü. Martı kırmızı gagasıyla, acımasız bir şekilde darbeler indiriyordu. Zeynep, panik ve korkuyla etrafına bakındı önce... Ama kimse görmüyordu güvercinin çırpınışlarını. Birden elindeki ağır poşetleri savurarak martıya doğru bir hamle yaptı. Bir yandan da "Bırakkk, Bırakkk!" diye bağıriyordu. Yoldan geçen insanlar Zeynep'in tiz çığlıklarına dönüp baktılar ama kimse en ufak bir harekette bulunmadı. Zeynep sarı iri gagasına güvercinin kanlı gümüş grisi tüyleri yapışmış olan vahşi martıyı güçlükle uzaklaştırdı. Poşetleri yere atarak yaralı ve kan içinde olan güvercini avuçlarının içine aldı. Güvercinin minik kalbi pır pır inip inip kalkıyor, ağzı açılıp kapanıyordu. Kanağının biri kötü yaralanmıştı, kanıyordu. Zeynep çaresizlik içinde etrafına yardım isteyen gözlerle bir süre bakındı, şaşkındı. Hiçbir şey düşünemiyordu. O anda güvercinin gagası bir kez daha açıldı ve yarı açık cansız gözleri tamamen kapandı. Avuçlarındaki pırpır eden kalbin son çırpınışı da durdu. Zeynep gözyaşları içinde "Hayır, hayır ölme!" diye ağlamaya başladı. Henüz sıcak olan güver-

cinin cansız bedeni elinde, etrafına bakındı. Hemen önünde hiçbir şey olmamış gibi yem yiyen güvercinler ve kaldırımlarda evlerine gitme telaşı içinde olan insan kalabalığı arasında donup kalmıştı. Sanki birbirlerinden hiç farkları yok gibiydi. Öylesine bir umursamazlık, öylesine bir bencillik, öylesine bir hiçlik, öylesine türüne ve etrafına karşı bir körlük... Caddeden öylesine geçip gidiyorlardı... Kimisi dönüp Zeynep'e umarsızca bakıyor, kimisi ise koşturuyordu. Zeynep bir süre ne yapacağını bilmez bir halde öylece durdu elindeki güvercin ölüsüyle. Güvercinin minik bedeni sıcaklığını iyice kaybettiğinde Zeynep'in de gözlerindeki yaşlar kurumuş, hisleri de donmuştu. Boş gözlerle etrafına bakarken, meydanın ortasındaki sokak lambasına takıldı gözleri. Direğin dibine elindeki ölmüş güvercini, sanki bir parçasını bırakır gibi istemeyerek yavaşça bıraktı. Bir köşede hala pusuda bekleyen martıya öfkeyle baktı.

Ağır poşetlerini yavaşça yerden aldı, kendisini görmeyen, karanlık bir tüneli andıran insan kalabalığının içine doğru yürürken, başını dikleştirdi ve kararlı bir şekilde adımlarını atarken, her şeyi birbirine katıp değirmen gibi öğüten bu kentin grimsi karanlığının onu yutmasına, insanlıktan çıkarmasına izin vermemeye yeminli gibiydi.

Geçen ay yitirdiğimiz *İnsancıl Dergisi* emekçisi Deniz Saraç'ı saygıyla anıyoruz.

SUS*

Deniz SARAÇ

Sus, dedi o kadın
sussss
konuşma
kirlenme ses dalgalarıyla
içini
yaratıcılığını
sus,
sus ve içine dön
dök
içinde ne varsa
dizelere, tümcelere

bırak dünyacıları
seslen evrene

sus
sus dedi o kadın bana

sustum

dize oldum
tümce
şiiir
öykü
roman oldum

kucakladı evren beni

...
duydum
demişler ki o kadına
ses dalgaları içinde boğulanlar
"konuşuyorsun
iyi geliyor bu sana
ya bana
ya bana

onların yanında
susup kaldım

evreni kucakladı kollarım

*İnsancıl Dergisi Eylül 2008